

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Social hållbarhet

En fallstudie över medborgardialogens roll i stadsplaneringen

Malin Kjellin

2014-01-17

Kandidatuppsats Kulturgeografi, Vårterminen 2013

Samhällsvetenskapligt miljövetarprogram

Institutionen för Ekonomi och samhälle, avdelningen för Kulturgeografi

Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet

Författare: Malin Kjellin

Handledare: Ingrid Johansson

FÖRORD OCH FÖRFÖRSTÅELSE

Denna kandidatuppsats i Kulturgeografi är skriven inom Samhällsvetenskapligt miljövetarprogram vid Göteborgs Universitet. Under utbildningen har ämnet hållbar utveckling ständigt varit närvarande. I och med mitt intresse för samhällsfrågor och stadsutveckling föll det sig naturligt att inrikta min uppsats på social hållbarhet i stadsbyggnadsfrågor. Denna uppsats fokuserar på socialt hållbar utveckling med utgångspunkt i staden. Vad är en socialt hållbar stad? Hur uppnås social hållbarhet och hos vem ligger ansvaret? Dessa frågor satte igång tankarna kring min uppsats.

Under mitt andra år på universitetet gjorde jag praktik i Göteborgs stad på utvecklingsavdelningen i stadsdelen Lundby inom området stadsutveckling. Den fallstudie som gjorts inom uppsatsen har genomförts i samarbete med Lundby stadsdelsförvaltning.

Jag vill rikta ett stort tack till de medarbetare i Lundby som varit delaktiga i dialogarbetet. Det har varit lärorikt och utvecklande att få samarbeta med er.

Sedan vill jag också säga tack till min handledare Ingrid Johanson som varit ett stort stöd.

Göteborg den 17 januari 2014

Malin Kjellin

SAMMANFATTNING

Denna uppsats fokuserar på den sociala dimensionen av begreppet hållbarhet. Det finns idag utarbetade metoder och verktyg för att ta reda på ekonomiska och ekologiska följder av planerade förändringar i staden men den sociala hållbarheten har i många fall inte givits samma betydelse (smsprojektet.se). Begreppet social hållbarhet innefattar flera komponenter där medborgarinflytande är en viktig sådan. Social hållbarhet är svårdefinierat men beskrivs av forskare både som ett mål men också som en process. Medborgarinflytandet är en viktig del i samhällets strävan mot social hållbarhet (Olsson 2102, McKenzie 2004). Att människor ska få chansen att uttrycka sina åsikter och forma staden de bor i handlar om inflytande. Det kan vid en första anblick verka enkelt och självklart att vi alla strävar mot en socialt hållbar samhällsutveckling, men det är en utveckling som inte sker av sig själv utan som kräver engagemang, tid och resurser. Syftet med uppsatsen är att beskriva och analysera huruvida medborgardialog bidrar till ökat medborgarinflytande med fokus på förberedelsefasen. Empiriskt undersöks detta i form av en fallstudie där ett verktyg för medborgardialog som tagits fram inom SMS-projektet studeras. Detta verktyg syftar till att öka den sociala hållbarheten.

Genom att undersöka följande frågeställningar besvaras syftet:

- Vad innebär dialogverktyget som arbetats fram inom SMS-projektet?
- Vilka för- respektive nackdelar finns det med dialogverktyget?

Utifrån den vägledning dialogverktyget ger i dialogens alla faser; förberedelse, genomförande och uppföljning, förbereddes två dialoger inför ombyggnationen av Plåtslagaregatans förskola i Lundby. Denna förskola ansågs ligga i rätt tidsskede för dialog. Utifrån verktygets hjälpfrågor och checklistor gick jag igenom förutsättningarna för dialog på Plåtslagaregatans förskola och skapade den mall som dialogerna skulle hållas utifrån. Med hjälp av verktyget förberedde jag två dialoger, en med föräldrarna till barnen på förskolan och en med pedagogerna. Tyvärr var det för få anmälda till föräldradiologen och denna fick ställas in. Dialogen med pedagogerna genomfördes med goda resultat. En arbetsgrupp bestående av mig själv och medarbetare från stadsdelsförvaltningen hade löpande kontakt under perioden april-maj. Att det visade sig vara lågt intresse från föräldrarnas sida att delta i en dialog var något arbetsgruppen inte hade räknat med. Trots allt var detta en nyttig lärdom inför framtida dialoger. På grund av att ena dialogen fick ställas in fick uppsatsen ett fokus på förberedelsefasen i dialogarbetet. Hade dialogen blivit av kunde uppsatsen närmare analyserat genomförande- och uppföljningsfasen.

Dialogverktygets stora fördel är att det strukturerar upp de frågor och funderingar som dyker upp i samband med förberedelserna för en dialog. Följer man den ordning och de checklistor som verktyget erbjuder har man en god grund att stå på inför dialogen. Trots verktygets hjälp kan det vara svårt att bedöma intresset för dialog. Man bör som beslutsfattare tänka över en extra gång vad som är påverkningbart och inte och om det finns tillräckligt många påverkningbara frågor för att dialogen skall vara till nytta.

Dialogverktyget manar till eftertanke gällande flera olika frågor kring delaktighet vilket gör att det är bidrar till social hållbarhet. Det bidrar till ökat medborgarinflytande så länge det finns en medvetenhet om vilka grupper det är som deltar och på vilken nivå inflytandet sker.

Innehållsförteckning

FÖRORD OCH FÖRFÖRSTÅELSE	2
SAMMANFATTNING	3
1. PROBLEMFÖRMULERING, SYFTE OCH AVGRÄNSNINGAR.....	6
1.1 Inledning.....	6
1.2 Problemformulering	6
1.3 Syfte och frågeställningar	7
1.4 Avgränsningar.....	7
1.5 Definitioner.....	8
1.6 Disposition.....	8
2. BAKGRUND.....	9
2.1 Hållbar utveckling	9
2.2 Fallstudiens bakgrund.....	9
2.2.1 Göteborg, Lundby och stadsdelarnas roll	9
2.2.2 SMS-projektet	10
2.2.3 Stödverktyg för medborgardialog	11
2.2.4 Plåtslagaregatas förskola.....	12
3. TEORI	13
3.1 Social hållbarhet	13
3.2 Planeringsteori	16
3.3 Planprocessen.....	17
3.4 Representativ demokrati och medborgardialog	19
3.5 Teorier kring medborgarinflytande.....	20
3.6 Collaborative planning.....	22
4. METOD.....	24
4.1 Inledning.....	24
4.2 Min roll som forskare.....	24
4.3 Vetenskaplig ansats.....	24
4.4 Bakgrund till metod.....	25
4.4.1 Val av metod	25
4.4.2 Förutsättningar för metodval	25
4.4.3 Fallstudien med fokusgruppen som metod.....	25
4.5 Tillvägångsätt.....	26
4.5.1 Förberedelse för dialog	26

4.5.2 Genomförande av dialog.....	30
4.6 Urval.....	31
4.7 Alternativa metoder.....	32
4.8 Validitet.....	32
4.9 Anonymisering av muntliga källor.....	33
5. RESULTAT	34
5.1 Inledning.....	34
5.2 Dialogprocessen	34
5.3 Varför blev det endast en dialog och vad kan vi lära av det?	35
5.4 Resultatet av dialogen med pedagogerna	36
6. ANALYS.....	37
6.1 Inledning.....	37
6.2 Dialogverktygets för- och nackdelar	37
6.3 Dialogverktygets förhållande till social hållbarhet och medborgarinflytande.....	38
7. SLUTSATSER OCH EGNA REFLEKTIONER	42
7.1 Slutsatser.....	42
7.2 Egna reflektioner.....	43
7.3 Framtida undersökningsområden	43
KÄLLFÖRTECKNING	44
BILAGOR.....	47
Bilaga 1. Sammanställning dialog.....	47

Figurförteckning

Figur 1. Göteborgs stadsdelar	s.10
Figur 2. Plåtslagaregatans förskola	s.12
Figur 3. Urban policy planning	s.15
Figur 4. Den rationella planeringsmodellen	s.16
Figur 5. Den modifierade planeringsmodellen	s.17
Figur 6. Planprocessen	s.18
Figur 7. Arnsteins steg över medborgarinflytande	s.21
Figur 8. SMS-projektets steg över medborgarinflytande	s.29
Figur 9. Dialogprocessen	s.34
Tabell 1. Formella möten med arbetsgruppen	s.34

1. PROBLEMFORMULERING, SYFTE OCH AVGRÄNSNINGAR

1.1 Inledning

Denna uppsats lyfter fram frågan om medborgarinflytande i stadsplaneringen. Frågan om medborgarinflytande är högst aktuell då inflytande är en viktig aspekt inom begreppet social hållbarhet. Att tycka till, göra sin röst hörd och påverka sin samtid handlar i grunden om demokrati, allas vår rätt att vara med och bestämma förutsättningarna för våra liv. Demokrati utövas på alla nivåer i samhället. Genom den representativa demokrati vi har i Sverige idag väljer vi representanter som ska föra fram våra åsikter. Men räcker detta? Är vi nöjda med att en gång vart fjärde år yttra vår åsikt? Det är vi oftast inte. Många vill kunna påverka i det lilla också; hur det nya torget skall se ut eller huruvida skolan på orten skall läggas ned. Många frågor på lokal nivå väcker känslor. Från en beslutsfattarens synvinkel är det viktigt att dessa känslor tas tillvara och ges utrymme och det är här frågor kring social hållbarhet och medborgarinflytande kommer in.

Om perspektiven på medborgarinflytande kan delas in utifrån två grupper, där politiker och tjänstemän är en och allmänheten är den andra, är denna uppsats undersökning genomförd utifrån en politiker eller tjänstemans roll. Den tar upp de frågor och problem man som beslutsfattare ställs inför när det blir aktuellt att engagera medborgare i beslutsprocessen. Ett verktyg för medborgardialog, som tagits fram inom SMS-projektet (Sociala aspekter och Medborgardialog i Stadsplaneringen) har testats och analyserats inom ramen för denna uppsats. En bakgrund till SMS-projektet ges i uppsatsens andra kapitel: *Bakgrund*.

1.2 Problemformulering

I definitionen av hållbar utveckling från FN:s rapport *Our common future*, även kallad *Bruntdrappporten*, är behov (needs) ett centralt begrepp (WCED 1987). Att kunna tillgodose dagens behov men även framtidens är en kortfattad beskrivning av begreppet hållbar utveckling. Hållbar utveckling brukar delas in i kategorierna ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet. I staden handlar social hållbarhet mycket om att kunna tillgodose invånarnas behov. Människor ska ha någonstans att bo, gå i skola och arbeta. Att alla invånare ska ha möjlighet att göra sin röst hörd faller också under denna kategori. Hur samspelet mellan makthavare i staden och medborgare fungerar är ett spännande område att utforska närmare då det ständigt finns förbättringar att göra. Att gå från föreställningar om social hållbarhet till verklig handling är i många fall inte så enkelt.

Kulturgeografin utgår från rummets betydelse i samhällsfrågor och som kulturgeograf ställer man sig alltid frågan *varför så, just här?* Vilken betydelse har platsen i frågan? (Gren, Hallin 2003) Staden är därför en intressant plats att utforska utifrån ett kulturgeografiskt perspektiv. Det är många faktorer som formar en stad och den fysiska planeringen är en viktig sådan faktor. Den fysiska utformningen av staden spelar en stor roll i stadens utveckling. Då många beslut gällande stadens utveckling fattas på kommunal nivå ligger också ett stort ansvar på kommunen att se till att det byggs hållbart. Men frågan om vad som är hållbart kan diskuteras länge och kanske finns det ingen entydig definition. Begreppet hållbarhet kan ha olika betydelser i skilda sammanhang. I denna uppsats riktar jag in mig på begreppet social hållbarhet och definierar begreppet utifrån studier gjorda av forskare inom ämnet. Vad Göteborgs stad anser vara social hållbarhet kommer också diskuteras då uppsatsen utgår från Göteborg. Fokus för uppsatsen kommer att ligga vid social hållbarhet främst vid aspekten medborgarinflytande. Dessa båda begrepp flyter in i varandra på många sätt. För att skilja dem åt ha jag inom denna uppsats valt att se medborgarinflytande som en aspekt på social hållbarhet. Social hållbarhet är ett mångfacetterat begrepp och jag kommer förklara det närmare i det tredje kapitlet: *Teori*. Vidare i uppsatsens tredje kapitel riktar jag in mig på

medborgarinflytande och medborgardialog. Vad innebär egentligen social hållbarhet i en stad och på vilket sätt spelar medborgarinflytande in?

Den sociala hållbarhetsaspekten i den fysiska planeringen ges sällan samma prioritet som de ekonomiska och miljömässiga aspekterna. Det är sedan länge etablerat att göra ekonomiska kalkyler och miljömässiga konsekvensbeskrivningar vid nya planer. De sociala konsekvenserna för exempelvis en ny trafikled eller ett nytt bostadskvarter uppmärksammas inte i samma utsträckning. För att ta reda på sociala konsekvenser av förändringar i staden krävs det ofta kontakt med de människor som blir berörda av förändringen. För politiker och tjänstemän i en kommun kan ett sätt att samla invånares åsikter kring en fråga vara att anordna en medborgardialog (smsprojektet.se). Begreppet medborgardialog kommer förklaras närmare under avsnittet *1.5 Definitioner*. Att hålla i en medborgardialog, både att förbereda, genomföra samt efterarbeta en dialog kräver resurser och kunskap från kommunens politiker och tjänstemän. Huruvida en medborgardialog ska genomföras blir därför en fråga om vinsten av den väger upp kostnaderna för den (smsprojektet.se). Vad som krävs för att en medborgardialog skall bli aktuell tas upp i femte kapitlet: *Metod*.

För att underlätta arbetet med medborgardialoger har ett verktyg för medborgardialog tagits fram inom SMS-projektet i Göteborgs stad. Detta verktyg skall fungera som ett stöd under hela dialogprocessen. Inom ramen för denna uppsats har verktyget satts i ett större sammanhang där social hållbarhet och medborgarinflytande varit begrepp som verktyget analyserats i förhållande till.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att beskriva och analysera huruvida medborgardialog bidrar till ökat medborgarinflytande med fokus på förberedelsefasen.

Empiriskt undersöks detta i form av en fallstudie där ett verktyg för medborgardialog som tagits fram inom SMS-projektet studeras. Detta verktyg syftar till att öka den sociala hållbarheten.

- Vad innebär dialogverktyget som arbetats fram inom SMS-projektet?
- Vilka för- respektive nackdelar finns det med dialogverktyget?

1.4 Avgränsningar

Uppsatsens undersökning utgår från ett projekt inom Göteborgs stad som syftar till att lyfta de sociala värdena i stadsplaneringen. Inom SMS-projektet har ett verktyg för medborgardialog tagits fram. Detta dialogverktyg riktar sig till politiker och tjänstemän som ska föra dialog med medborgare inom stadsplanering. Jag kommer att testa detta verktyg i en pågående plan och analysera med utgångspunkt i medborgarinflytande. Eftersom syftet med dialogverktyget och med medborgarinflytande i stort är att bidra till den sociala hållbarheten kommer social hållbarhet lyftas fram i denna uppsats.

Tillsammans med Lundby stadsdelsförvaltning har det bestämts att planen där medborgardialog skall genomföras gäller ombyggnation av Plåtslagaregatans förskola. Dialogerna skall genomföras vid två tillfällen där en dialog sker med föräldrarna till barnen på förskolan och en med förskolans pedagoger. Dialog med närboende till den planerade förskolan eller andra berörda genomfördes inte på grund av resurs- och tidsbegränsning. Utöver barnen ansågs föräldrar och pedagoger vara närmast berörda av ombyggnationen och därför mest lämpliga att föra dialog med.

Andra verktyg för medborgardialog och bedömning av sociala konsekvenser har tagits fram i flera kommuner och regioner i Sverige. Denna uppsats kommer inte fokusera på dessa utan bygger på SMS-projektets verktyg. Under förberedelsearbetet för dialogen läste jag den handbok i medborgardialog som tagits fram av Haninge kommun för att få en uppfattning om hur andra kommuner jobbar med medborgardialog (Medborgardialog 2010).

1.5 Definitioner

Denna uppsats kommer behandla begrepp som medborgarinflytande, medborgardialog och medborgardeltagande. Begreppet medborgare har i denna text samma betydelse som begreppet invånare, då uppsatsen fokuserar på Göteborgs stad och dess invånare eller medborgare. Medborgarinflytande är ett övergripande begrepp som här används för alla typer av medborgerligt deltagande i beslut. Att i politiska processer involvera medborgare kan ske på olika vis, här benämns själva mötet och utbytet med medborgare som medborgardialog. Medborgardialog är ett relativt nytt ord som ofta används bland tjänstemän. Karlsson (2011) förklarar innebörden i medborgardialog som olika former för politiskt deltagande som sker på initiativ av offentliga aktörer. Innebörden i begreppet social hållbarhet kommer diskuteras i uppsatsens tredje kapitel: *Teori*. För att skilja begreppen social hållbarhet och medborgarinflytande åt, har jag här valt att se på medborgarinflytande som en aspekt på social hållbarhet. Det är flera aspekter som bidrar till den sociala hållbarheten men fokus för denna uppsats ligger på medborgarinflytande.

1.6 Disposition

Det första kapitlet introducerar läsaren till de centrala ämnena för uppsatsen; Social hållbarhet och medborgarinflytande. Här problematiseras begreppet social hållbarhet och dess innebörd och betydelse för uppsatsens syfte. Inom begreppet social hållbarhet läggs fokus på aspekten medborgarinflytande – Vad innebär det? I inledningen och sammanfattningen får läsaren en bild av uppsatsens undersökningsområde där ett verktyg för medborgardialog kommer analyseras. I samma kapitel presenteras också uppsatsens syfte, frågeställningar, avgränsningar och definitioner.

Uppsatsens andra kapitel ger en bakgrund till hållbarhetsbegreppet och till fallstudien. Här förklarar jag hur jag kommit i kontakt med Lundby stadsdelsförvaltning och SMS-projektet. En förklaring till dialogverktyget ges samt en bakgrund till planen där verktyget skall testas. I uppsatsens tredje kapitel diskuteras teorier bakom social hållbarhet och medborgarinflytande. Metodkapitlet är uppsatsens fjärde kapitel där verktyget går igenom steg för steg. Resultatet presenteras i det sjätte kapitlet. De kunskaper som teorikapitlet ger kommer användas i uppsatsens sjunde kapitel där dialogverktyget analyseras. Under rubriken *Slutsatser och egna reflektioner* görs en uppsummering av vad undersökningen har gett för resultat och vilka slutsatser man kan dra av det. Möjliga framtida undersökningsområden på temat social hållbarhet och medborgarinflytande presenteras i slutet av uppsatsen. Sist följer en källförteckning och bilaga.

2. BAKGRUND

2.1 Hållbar utveckling

Idag kan det vara svårt att prata om stadsutveckling, sociala frågor, eller hållbarhetsfrågor utan att ta upp begreppet hållbar utveckling. Då begreppet hållbar utveckling används inom vitt skilda områden är det viktigt att definiera vad som menas med begreppet i det sammanhang där det används. I och med FNs rapport *Our common future*, fick begreppet hållbar utveckling stort genomslag. Här formulerades den idag väl använda definitionen av hållbar utveckling som innebär att utveckling bör ske: ”to ensure that it meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs” (WCED 1987:11). Långsiktigt nyttjande av jordens resurser står i fokus där rapporten behandlar fattighedsfrågor likväl som energi och miljöfrågor. De sociala, ekonomiska och ekologiska aspekterna delar upp hållbarhetsbegreppet. De hänger också ihop på ett sätt som gör att utveckling inom ett område är ohållbar då den sker på bekostnad av tillbakagång inom ett annat område (WCED 1987).

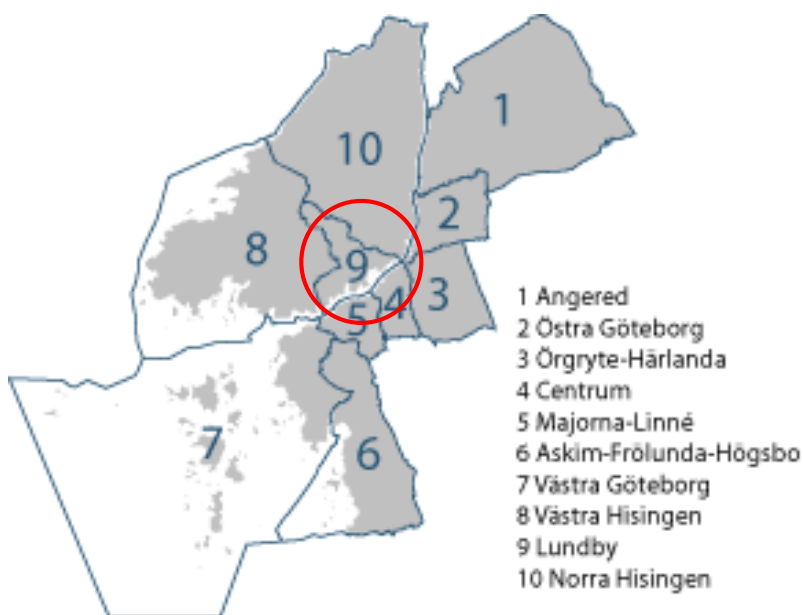
Sedan är begreppet hållbar utveckling svårt att diskutera i detalj utan att det delas upp i de tre dimensionerna som utgörs av social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. Andra rapporter har efter Bruntlandsrapporten kommit att gå djupare in på de olika dimensionernas innebörder och då Bruntlandsrapporten diskuterar problem på en global nivå hänvisas det ofta till denna i sammanhang där utvecklingsbegreppet tas upp på lokal basis (Olsson 2012). I uppsatsens tredje kapitel med rubriken *Teori*, kommer forskning kring social hållbarhet och medborgarinflytande presenteras.

2.2 Fallstudiens bakgrund

2.2.1 Göteborg, Lundby och stadsdelarnas roll

Det högsta beslutande organet i Göteborgs stad är kommunfullmäktige. Sedan finns Kommunstyrelsen som samordnar och Stadsledningskontoret som verkställer. Stadens politiker sitter i olika nämnder som ansvarar för en viss typ av frågor, exempelvis miljönämnden och byggnadsnämnden. Till dessa nämnder hör förvaltningar vars uppgift är att verkställa de beslut som fattas i nämnderna. Till skillnad från mindre kommuner är Göteborg uppdelad i stadsdelsnämnder. Det finns tio stadsdelsnämnder med tillhörande förvaltningar. Stadsdelarna ansvarar för den kommunala servicen för de som bor i stadsdelen. De har det främsta ansvaret för hur invånarnas grundläggande behov skall kunna tillgodoses (Göteborgs stad, Kommunens organisation).

Denna uppsats har varit ett samarbete med Lundby stadsdelsförvaltning. Lundby stadsdelsförvaltnings största ansvarsområden är skola och omsorg, men de arbetar också med kvalitet, miljö, folkhälsa, medborgardialog och stadsutveckling. De sociala frågorna är centrala i stadsdelarnas arbete och därför vilar också ett ansvar på stadsdelarna att ge invånarna möjlighet att påverka utformningen av sin stadsdel (Göteborgs stad, Lundby).

Figur 1. Göteborgs stadsdelar. Göteborgs stad är uppdelad på tio stadsdelar, vilka har det lokala ansvaret för skola och omsorg, men de har också hand om projekt inom exempelvis folkhälsa och stadsutveckling. Stadsdelen Lundby har siffra nummer 9 och är på bilden inringad (Källa: Göteborgs stad. Egen bearbetning av Malin Kjellin).

2.2.2 SMS-projektet

Projektet SMS står för *sociala aspekter och medborgardialog i stadsplaneringen* och är ett EU-finansierat projekt som sträcker sig över KASK-regionen. Med KASK-regionen menas sydöstra Norge, Västsverige och Nord- och Mittjylland. SMS-projektet är ett samarbete mellan svenska och norska parter där Göteborgs stad, Halmstad kommun, Fredrikstads kommun och Vest-Agder fylkeskommune är de kommuner som deltar. Syftet med projektet är att lyfta de sociala aspekterna i planprocessen och bidra till en socialt hållbar stad genom att främja social integration. Då fokus de senaste åren legat på ekonomiska och ekologiska konsekvenser inom samhällsplaneringen har SMS-projektet arbetat för att säkerställa det sociala perspektivet i samhällsplaneringen. Metoder för att ta reda på sociala konsekvenser vid förändringar i staden är inte lika etablerade som de metoder som finns för att ta fram miljökonsekvenser och ekonomiska kalkyler och därför vill SMS-projektet skapa verktyg som kan användas i detta syfte. Dessa verktyg ska kunna användas i hela KASK-regionen av aktörer som arbetar med stadsutveckling (smsprojektet.se).

Inom SMS-projektet arbetas det med att ta fram ett verktyg för medborgardialog. Under tiden jag testade och analyserade verktyget var det fortfarande inte helt färdigt. Dock var det tillräckligt färdigt för att kunna testas och användas i en medborgardialog. Verktyget består av tips, frågor och checklistor till dialogens olika faser, vilka skall gås igenom och besvaras för att göra dialogen meningsfull (smsprojektet.se).

Jag kom i kontakt med SMS-projektet då jag under höstterminen 2012 gjorde praktik hos Lundby stadsdelsförvaltning inom området stadsutveckling. Då jag under vårterminen 2013 skulle börja skriva uppsats ville jag göra detta inom ämnet stadsutveckling och i samarbete med Lundby stadsdelsförvaltning. Gemensamt kom vi fram till att ett samarbete med projektgruppen SMS skulle vara möjligt och att jag skulle testa det verktyg för

medborgardialog som då höll på att utformas. Detta skulle vara till nytta för projektgruppen och för Lundby stadsdelsförvaltning som skulle få chansen att med min hjälp genomföra dialog på ett väl förberett vis. Från stadsdelsförvaltningens håll krävdes att det fanns en aktuell plan där det kunde vara aktuellt med dialog. Vad som då krävdes var en plan som låg i rätt tidsskede för en dialog, alltså varken för tidigt eller för sent.

Dialogverktyget och resultatet av dialogen skulle sedan analyseras för att se om verktyget bidrar till social hållbarhet genom att öka medborgarinflytandet.

2.2.3 Stödverktyg för medborgardialog

Det stödverktyg för medborgardialog som tagits fram av SMS-projektet riktar sig till politiker och tjänstemän och ska fungera som ett stöd i dialogarbetet med medborgare. Verktyget är en hjälp för att få medborgarnas deltagande i planer att bli till större nytta för båda parter. Medborgare ska känna att deras röster blir hörda och tjänstemän och politiker skall uppleva att medborgarnas åsikter ger mervärde till projektet. Verktyget består i övergripande drag av viktiga punkter och frågor att gå igenom och ställa sig själv under de olika faserna för dialogen; förberedelse, genomförande och uppföljning. Dialogverktyget ligger nu ute på SMS-projektets hemsida: smsprojektet.se. Här kan man klicka sig vidare och gå igenom dialogens alla faser. För att bättre förstå på vilket sätt verktyget är uppbyggt och har styrt dialogförberedelserna rekommenderar jag läsaren av uppsatsen att själv gå in på hemsidan och bekanta sig med dialogverktyget.

Den första man som politiker eller tjänsteman bör göra innan dialogarbetet tar sin början är att ställa sig frågan: Behövs dialog? Vissa projekt kan redan i ett tidigt skede vara reglerade och svåra att påverka vilket gör att en dialog med berörda inte är lämplig. Under förberedelsefasen finns en rad frågor som skall besvaras för att dialogen skall bli till nytta för både tjänstemän och politiker samt medborgare. När det konstaterats att dialog vore önskvärt och förberedelserna för den är färdiga ger verktyget några ”tips” att tänka på under genomförandefasen. Det kan handla om hur konflikter ska hanteras eller hur man som dialogledare återspeglar det som sägs. Verktyget lägger också stort fokus på uppsummeringen av dialogen och framhäver vikten av återkoppling (smsprojektet.se). Hur jag använt mig av verktyget under förberedelserna för dialogen om Plåtslagaregatans förskola kommer beskrivas närmare under metoddelen. Utvärderingen av verktyget finns under rubriken 6. *Analys*.

2.2.4 Plåtslagaregatans förskola

Plåtslagaregatans förskola valdes ut som försöksobjekt för dialogverktyget. Plåtslagaregatans förskola är en tillfällig förskola som sedan den byggdes inte har varit tänkt att bli permanent. I flera år har diskussioner förts om hur och när förskolan kan byggas om. Förskolan ligger belägen på Slottsberget på Norra älvstranden. I området och i hela Lundby finns ett stort behov av förskoleplatser och det är med denna bakgrund som förskolan behöver byggas om och byggas ut. I dagsläget befinner sig stadsdelen i ett läge där de vet att förskolan kommer byggas om men de vet inte när. Det finns ännu ingen tidsplan för ärendet. Stadsdelsförvaltningen har tillsammans med förskolechefer uttryckt en önskan om att genomföra dialog med pedagoger och föräldrar och detta sammanföll väl med SMS-projektet och min uppgift att testa dialogverktyget.

Figur 2. Plåtslagaregatans förskola. Plåtslagaregatans förskola ligger på Slottsberget, Lindholmen. Den röda pricken visar lokaliseringen (Källa: Eniro.se. Egen bearbetning av Malin Kjellin).

3. TEORI

3.1 Social hållbarhet

Denna uppsats kommer fokusera på den sociala dimensionen av begreppet hållbarhet. Då jag har haft ett samarbete med Lundby stadsdelsförvaltning i Göteborg föll det sig naturligt att fokus skulle ligga just här. Stadsdelarna i Göteborg har ett stort ansvar för de sociala frågorna i staden. Social hållbarhet är liksom hela hållbarhetsbegreppet svårdefinierat. Sören Olsson (2012) tar upp detta problem i sin artikel om *Social hållbarhet i ett planeringsperspektiv*. Göteborgs stad hänvisar till Olssons (2012) artikel då man på deras hemsida söker efter definitioner av social hållbarhet. Göteborgs stads arbete med social hållbarhet beskrivs inom S2020 som står för Socialt hållbar utveckling år 2020 (Göteborgs stad, S2020). S2020 kan förklaras som den plattform utifrån vilket det sociala hållbarhetsarbetet i staden bedrivs.

Olsson (2012) menar att man inte behöver sträva efter en exakt definition av begreppet social hållbarhet utan låta begreppet visa riktning och ange ett perspektiv. Att se på ett begrepp utifrån denna synvinkel ger en öppenhet och frihet som möjliggör för oss att bidra till tankeutvecklingen och komma med insikter som ligger i begreppets riktning. Olsson (2012) tar också upp att denna öppenhet och frihet kring begreppet kan innebära att det skulle kunna tolkas fritt och användas i de flesta sammanhang. Vad man då glömmer, enligt Olsson (2012), är att det finns två viktiga utgångspunkter i hållbarhet för att förtydliga och visa på att det fortfarande finns mening i begreppet som ibland kan upplevas urvattnat. För det första handlar hållbarhet om *systems förmåga att fungera*. Att se på hållbara system där miljön inte överutnyttjas och människor har acceptabla levnadsmiljöer. Långsiktighet är en underförstådd tankeriktning. Den andra utgångspunkten för hållbarhet är *relationen mellan olika enheter*. Den balans som måste finnas för att inte den enes framgång ska orsaka den andres motgång. Även detta tas upp i Bruntlandrapporten (WCED 1987).

Olsson (2012) påstår att miljön länge varit centrum för hållbarhetsdiskursen och att den sociala hållbarheten handlat om hur människans attityder påverkat denna. Han uttrycker en åsikt om att social hållbarhet är ett område som har stor betydelse för den miljömässiga hållbarheten, men som även betyder något i sig självt. Här talar vi om att miljöer, städer och stadsdelar ska fungera tillfredsställande för de människor som bor där. Olsson tar upp två aspekter på social hållbarhet som beskriver innebörden i begreppet men som också är mål att sträva mot: *Välfärdsperspektivet och problemlösningskapacitet*.

- Välfärdsperspektivet

Välfärd handlar i grunden om att människor ska ha en bra tillvaro. En tillvaro där samhället ger möjligheter till utbildning och jobb, till boende och vård. Det handlar om politiska åtaganden men också om den personliga friheten. Listan kan göras lång över vad som innefattas i ett välfärdssamhälle, men välfärd handlar till stor del om fördelning, rättvisa och delaktighet. Välfärdssamhället uppnås då välfärden också är någorlunda jämt fördelad (Olsson 2012).

- Problemlösningskapacitet

I ett samhälle uppstår problem av alla slag, det kan handla om miljökatastrofer företagsnedläggningar eller utanförskap. Att kunna hantera dessa problem är en del i den sociala hållbarheten. Det visar på ett ansvarstagande vi alla har inför det samhälle vi lever i. Olsson (2012) delar in samhället i olika sfärer, som exempelvis den offentliga sfären eller civilsamhället. Mellan och inom dessa sfärer finns starka traditioner som styr hur vi handskas med problem.

Stephen McKenzie diskuterar social hållbarhet och hela hållbarhetsbegreppet i sin rapport: *Social sustainability: Towards some definition (2004)*. Han ställer sig kritisk till det faktum att Bruntlandrapportens definition av hållbar utveckling har fått representera hållbarhetsbegreppet i stort. Han och flera med honom menar att Bruntlandrapporten lägger för stor vikt vid utvecklingens nödvändighet. Den svaga definitionen av hållbarhet kan i vissa fall fungera som en rökråd bakom vilken företag och andra kan fortsätta mot en ohållbar utveckling men ändå hävda att de strävar mot en hållbar utveckling (Jacobs 1999). McKenzie (2004) uttrycker en åsikt som flera med honom delar att den sociala dimensionen i hållbarhetsfrågor världen över inte givits samma betydelse som ekonomisk och miljömässig framgång. Kanske kan en förklaring till varför den sociala aspekten fallit lite mellan stolarna vara att det är svårare att mäta social hållbarhet. När det gäller ekonomi och miljö är det lättare att sätta siffror på framgång eller tillbakagång och indikatorer som ska mäta social hållbarhet tenderar att bli för generella för att vara användbara. McKenzie (2004) ser att då den sociala aspekten diskuteras så görs den ofta det i förhållande till den ekologiska aspekten. Som även Olsson (2012) menar står miljön i centrum. Det är först på senare år som sociala faktorer fått en högre status och prioriterats i forskningssammanhang. McKenzie (2004) hävdar att det är svårt att formulera en fungerande definition av begreppet social hållbarhet men gör ändå ett försök:

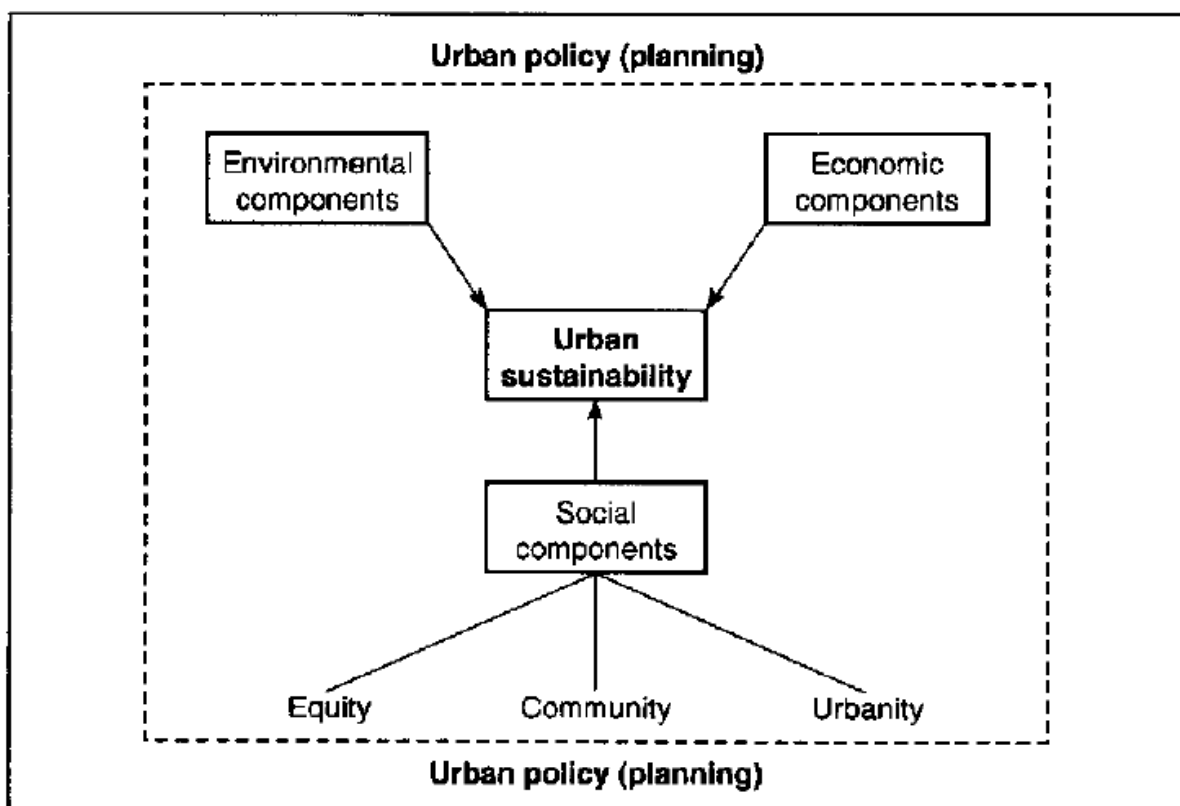
Social sustainability is: a life-enhancing condition within communities, and a process within communities that can achieve that condition. (McKenzie 2004:12)

Denna definition har likheter med den definition Olsson (2012) ger då social hållbarhet både är ett mål att sträva efter men också en process. McKenzie (2004) tar upp en rad indikatorer som skulle kunna mäta social hållbarhet:

- Jämlik tillgång till nyckelfunktioner i samhället såsom skola, sjukvård, transport och rekreativsmöjligheter.
- Jämlikhet mellan generationer. Människor idag ska inte leva så att kommande generationer missgynnas.
- Ett system av olika kulturer där de positiva aspekterna av ett mångkulturellt samhälle tas tillvara och uppmuntras.
- Utbredningen av politiskt engagemang bland medborgare inte bara under politiska val men även under andra former av politisk aktivitet, speciellt på lokalnivå.
- Ett system för att överföra medvetenheten om social hållbarhet från en generation till nästa.
- En gemensam känsla av ansvar för att föra vidare medvetenheten om social hållbarhet.
- Verktyg för en gemenskap att lära känna sina styrkor och svagheter.
- Verktyg för en gemenskap att på egen hand kunna tillgodose gemenskapens behov.
- Verktyg för en högre styrelse att tillgodose de behov som en gemenskap inte kan tillgodose på egen hand. (McKenzie 2004)

McKenzie (2004) syftar inte till att ge en fullständig lista över vad som kan mäta social hållbarhet utan vill med dessa indikatorer definiera social hållbarhet i sig själv och inte i förhållande till ekologiska eller ekonomiska faktorer. Ur denna uppsats synvinkel är indikatorn gällande politiskt engagemang betydelsefull och kommer diskuteras senare i uppsatsen under rubriken 6. *Analys*.

I artikeln *Urban social sustainability - The planning of an Australian city* (Yiftachel & Hedgcock 1993) definieras social hållbarhet utifrån den förmåga en stad har att långsiktigt skapa livskraftiga miljöer för mänsklig interaktion, kommunikation och kulturell utveckling. När social hållbarhet ska kokas ner och sammanfattas i en mening blir definitionerna ofta så pass invecklade att de måste förklaras med flera efterföljande meningar. Men definitionerna fyller också ett värde i att de pekar ut kärnan i begreppet. Författarna tar här upp värden som vikten av solidaritet och en gemensam platskänsla bland medborgarna. Platskänsla skapas av att människor ger en plats känslomässigt värde och att det därigenom formas en vilja att vårda denna plats. En socialt hållbar stad handlar också om låg segregation och frånvaro av våld och politisk instabilitet. Dessa är alla sociala aspekter och Yiftachel och Hedgcock (1993) vill lyfta fram de tre mest betydelsefulla: Equity (jämlighet), Community (gemenskap) och Urbanity (urbanitet). Nedan följer en figur som illustrerar det teoretiska ramverk utifrån vilket den urbana planeringen sker.

Figur 3. Urban policy planning. För att uppnå Urban sustainability (Urban hållbarhet) behövs miljömässiga, ekonomiska och sociala komponenter. De sociala komponenterna kan delas in i tre olika kategorier: Equity (jämlighet), Community (gemenskap) och Urbanity (urbanitet) (Källa: Yiftachel & Hedgcock 1993).

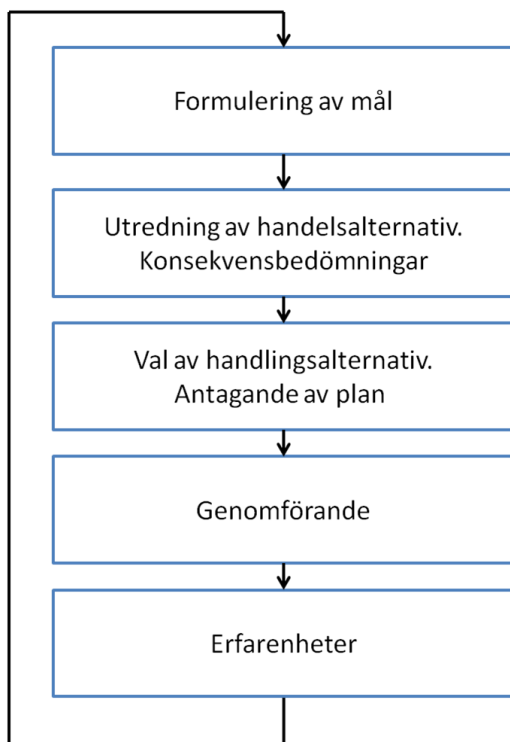
Yiftachel & Hedgcock (1993) menar att det finns fler komponenter som är viktiga för social hållbarhet men att begreppen jämlighet, gemenskap och urbanitet bör vara hörnstenarna i stadsplaneringen. De bakomliggande sociala problem som finns i staden bottenar ofta i ojämlika förhållanden och författarna menar att priset för samhällets utveckling i många fall har fått betalas av de grupper i samhället som haft det sämst ställt. En permanent urban underklass har växt fram, frånskilda stadslivets fördelar och de beslut som påverkar deras framtid. Begreppet *community*, som kan förklaras med hjälp av ord som gemenskap eller grannskap spelar en viktig roll i den sociala hållbarheten där människors vilja att vårda sitt

grannskap eller sin stad hänger ihop med känslan av identitet och tillhörighet. Den sociala isolering och det utanförskap många upplever i staden kan i värsta fall ta sig uttryck i vandalisering och kriminalitet. Yiftachel och Hedgcock (1993) ser ändå att stadsplaneringen har möjligheter att med hjälp fysisk planering påverka sociala relationer och långsiktigt bygga en socialt hållbar stad. Dock upplever författarna att den sociala faktorn är marginaliserad i många planer. Lika viktigt för stadens sociala hållbarhet är känslan av urbanitet i de centrala delarna av staden. En stadskärna med ett rikt stadsliv skapar sociala och ekonomiska möjligheter för god livskvalitet (Yiftachel och Hedgcock 1993).

Utifrån dessa diskussioner kring social hållbarhet kommer det verktyg för medborgardialog som SMS-projektet tagit fram att analyseras. Medborgardialogen som inflytandeform kommer sättas in i ett större sammanhang. För att bättre förstå vad medborgardialoger innebär, när de används och vad de syftar till, ges i följande del av kapitlet en introduktion till planeringsteori och till forskningen på ämnet medborgarinflytande.

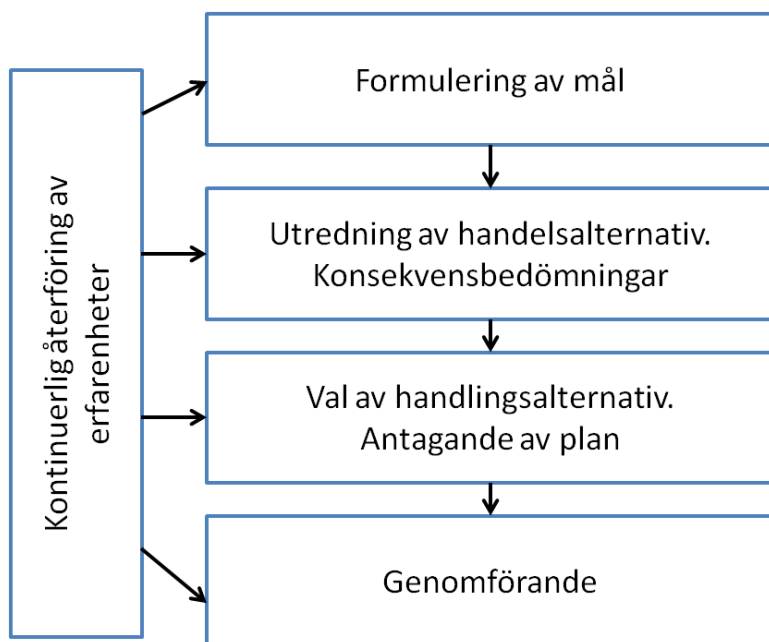
3.2 Planeringsteori

Teori handlar om hur vi förhåller oss till kunskap. Men tiden, då vi skaffar oss allt större kunskap växer teorier fram för att vi skall kunna använda vår kunskap och styra utvecklingen dit vi vill. Teorierna blir grunden som vi står på då vi agerar. Vore det inte för att världen runtomkring oss är komplex och föränderlig skulle teorierna i många fall kunna tala om sanningen för oss. Ändå fyller teorierna en viktig funktion då de utgör samlad historisk kunskap inom ett ämne. Samhällsplaneringen har som andra vetenskaper en rad olika teorier som påverkat utvecklingen. Planeringsteori utgörs av teorier *om* planering och teorier *för* planering. Några olika teorier inom planeringen kommer här att presenteras för att ge en grund till kommande diskussioner kring planering, medborgarinflytande och makt. Teorierna utgår från planerarens perspektiv (Nyström, Tonell 2012).

Figur 4. Den rationella planeringsmodellen. Figuren visar hur planering bör gå till och i vilken ordning saker bör ske enligt den rationella planeringsmodellen (Källa: Nyström, Tonell 2012).

Figur 5. Den modifierade planeringsmodellen. Skillnaden mot föregående figur är att i denna figur tillförs erfarenheter under hela planeringens gång (Källa: Nyström, Tonell 2012).

Utifrån nationalekonomiska teorier förutsätts individer och företag att bo eller förlägga sin verksamhet utifrån rationella val. Ofta talar man om ekonomisk rationalitet men det går också att handla rationellt utifrån andra premisser. Den rationella planeringsmodellen (Figur 4.) visar hur planeringen bör gå till utifrån dessa förutsättningar. Först formuleras ett mål, sedan utreds vilka alternativ som bäst kan göra att målet nås. Konsekvenser utreds och värderas för att man i nästa steg ska välja ett handlingsalternativ och anta en plan. Planen genomförs och erfarenheter införskaffas. Figur 5 visar en mera sanningsenlig bild av processen då tidigare erfarenheter och kunskaper påverkar varje steg i processen (Nyström, Tonell 2012).

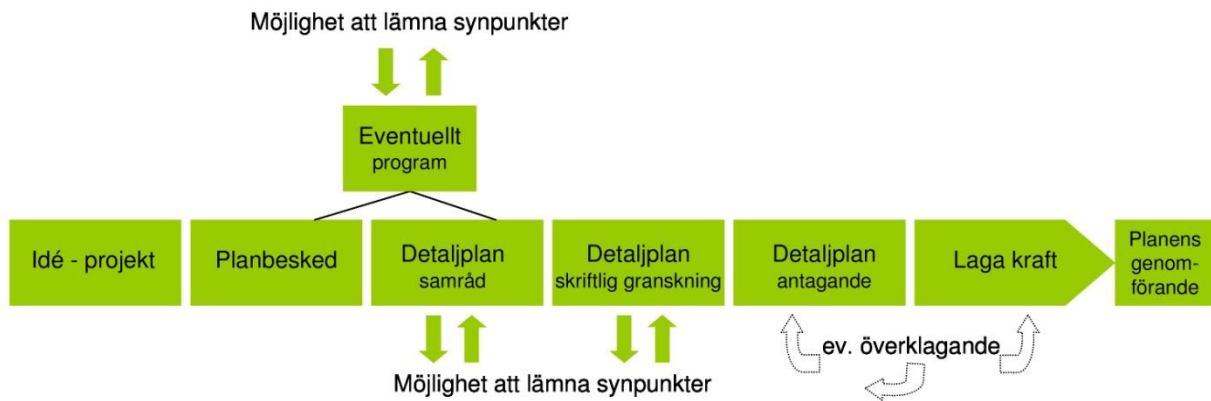
Den rationella planeringsmodellen har fått utstå kritik men fortsätter ändå att fungera som vägledning. Beslutsfattandet är inte alltid rationellt hävdar kritiker och modellen fungerar bäst som en ideologi. Nyström och Tonell (2012) förklarar John Friedmans teorier om att det finns två sorters rationalitet, marknadens rationalitet och social rationalitet. Marknadens rationalitet handlar om hur individer och företag kan uppnå största möjliga nytta. Dock kan denna typ av rationalitet få förödande sociala konsekvenser som arbetslöshet och segregation. Just därför behövs den sociala rationaliteten som grundar sig i att varje individ är en del av en grupp vars intressen är större än individens. De kollektiva intressena bör vara utgångspunkten för planeringen. Att det kommer uppstå intressekonflikter blir här tydligt, planeringens stora uppgift blir därför att balansera de två formerna av rationalitet (Nyström, Tonell 2012).

3.3 Planprocessen

Plan och -bygglagen är den lag som till största delen styr vad som byggs i Sverige och det är kommunerna som ansvarar för planeringen. Alla kommuner är skyldiga att ha en översiktsplan för hur mark och vatten ska användas. En översiktsplan är dock inte juridiskt bindande, till skillnad mot detaljplaner. Detaljplaner utarbetas för mindre områden och det är genom dessa som de bestämda målen kan genomföras. Kommunen kan också anta andra bestämmelser som fastighetsplaner och områdesbestämmelser (Boverket 2012).

Detaljplanprocessen, här benämnd som endast planprocessen, bestäms av plan och bygglagens 4 och 5 kapitel. Inom det lagstadgade samrådet ger kommunen berörda av planen möjlighet att påverka. Syftet med samrådet är att ge ett så bra beslutsunderlag som möjligt och att ge möjlighet till insyn och påverkan (PBL 5 kap § 4). Nedan följer en figur som visar de olika skedena i planprocessen.

Planprocessen enligt plan- och bygglagen 2010 (gäller planer startade efter 2 maj 2011)

Figur 6. Planprocessen. Planprocessens olika skeden vid normalt planförfarande (Källa: Göteborgs stad).

En idé till plan kan komma från flera håll, vanligtvis från kommunen eller från markägaren. Om det kommer behöva upprättas en detaljplan för den planerade förändringen skickas en ansökan om planbesked in. Ges ett positivt planbesked kan planarbetet påbörjas. Här bestäms om planen kommer bli så pass omfattande att ett program behövs. En plan kan också genomföras med enkelt planförfarande som inte innehåller lika många steg. Planens miljöpåverkan bedöms också i detta skede. Behövs inte ett program påbörjas arbetet med förslag till detaljplan. Förslaget går nu in i samrådsskedet och samråd sker med lantmäterimyndigheten, länsstyrelsen och berörda kommuner. Sakägare och andra berörda skall också ges möjlighet att yttra sig. Under granskningen presenteras det förslag som kommunen ämnar anta. Innan antagandet och laga kraft kan planen överklagas av de som lämnade yttrande under samrådsskedet (Boverket 2012).

Medborgardialog är ett sätt att, utöver samrådet, ytterligare öppna upp för medborgares åsikter. Genom medborgardialog kan också grupper i samhället som vanligtvis inte deltar i samråd ges chansen att påverka (Karlsson 2011). Nyström och Tonell (2012) konstaterar tendensen att medborgarinflytande och sociala aspekter på planering fått allt större utrymme i planeringsprocessen. Kommunen gör bedömningen om det behövs dialog och om det finns tillräckliga resurser för att genomföra en sådan (Karlsson 2011).

För denna uppsats har medborgardialog genomförts tidigt i en planprocess där en förskola skall byggas om. Lundby stadsdelsförvaltning gjorde bedömningen att det kunde vara aktuellt med dialog. Ett samarbete inleddes där jag som uppsatsförfattare kunde planera och genomföra dialogen utifrån det verktyg för medborgardialog som SMS-projektet arbetade med att ta fram.

3.4 Representativ demokrati och medborgardialog

I begreppet social hållbarhet har demokrati och delaktighet stor betydelse.

Medborgarinflytande kan ses som en av flera viktiga pusselbitar i den sociala hållbarheten. Att människor känner att de har en chans att påverka samhällets utveckling och att deras röst blir hörd. Motsatsen vore ett samhälle där människor exkluderades från den bestämmande makten. På vilket sätt delaktigheten skall äga rum är dock inte självklart. I Sverige har vi representativ demokrati. All offentlig makt utgår från folket (Sveriges riksdag). Vi väljer de representanter till riksdag, kommun och landsting som bäst företräder våra åsikter. I och med denna representativa demokrati har vi lämnat över makten att fatta offentliga beslut. Förhållandet mellan väljare och politiker har förändrats genom historien. Idag ser politiker helst att det finns en nära relation till väljarna och att relationen ska bygga på kommunikation. Denna kommunikation sker på en mängd arenor i olika former i Sverige (Karlsson 2011).

Karlsson (2011) skriver i sin artikel om förhållandet mellan den representativa demokratin och medborgardialogen. Kan medborgardialoger stärka den representativa demokratin eller är den snarare skadlig? Då representativ demokrati redan förklarats bör även begreppet medborgardialog beskrivas närmare utifrån Karlssons definition. Karlsson menar att medborgardialog är ett relativt nytt begrepp men det har samma grunddrag som tidigare myntade begrepp som exempelvis demokratiutvecklingsprojekt, demokratiexperiment och demokratipolitik. Idag är begreppet medborgardialog vanligt förekommande bland politiker och tjänstemän. Ordet dialog antyder att mötet mellan medborgare och politiker/tjänstemän skall ha formen av ett utbyte där kommunikationen går åt båda håll. Längre förknippades medborgarnas politiska engagemang med partipolitik, den arena där medborgarna uttryckte politiska åsikter och deltog i politisk verksamhet var partiet. Idag ser vi en utveckling där väljarna är mindre partipolitiskt bundna, medlemstalen i partierna sjunker och likaså valdeltagandet. Medborgardialog är en alternativ form till politiskt engagemang vid sidan av partipolitiken. Under de senaste femtio åren har medborgardialog växt som form för politiskt deltagande. Karlsson (2011) påstår att denna utveckling med ett dalande partipolitiskt engagemang och ett ökat intresse för medborgardialoger kan ha ett samband. Fokus för engagemanget hos medborgare har flyttats.

En studie som genomfördes 2002 för att visa hur Svenska kommuner har jobbat för att stärka och utveckla den lokala demokratin visar att allt fler projekt och rådslag anordnas för att öka medborgarengagemanget i olika frågor. Medborgardialoger har gått från att vara försöksverksamhet till etablerad praxis i många kommuner (Karlsson 2011).

De fördelar som kommuner förväntar sig av att anordna medborgardialoger är flera. Generellt finns förväntningar om att stärka medborgarnas politiska förtroende och öka delaktigheten i lokala projekt (Karlsson 2011). I SMS-projektets dialogverktyg finns en fråga man som politiker eller tjänsteman bör ställa sig i förberedelsefasen för en dialog som handlar om behovet av att ta reda på medborgarnas värderingar, kunskaper eller prioriteringar i en viss fråga. En dialog kan samtidigt också ha syftet att öppna upp för medborgares reaktioner på kommunens värderingar, kunskaper och prioriteringar (smsprojektet.se).

Vad Karlsson (2011) försöker bena ut i sin artikel är de fördelar och nackdelar som finns med medborgardialog utifrån om de tjänar eller missgynnar demokratin. Karlsson påpekar att det fortfarande forskats lite kring ämnet medborgardialog och några generella slutsatser är svåra att dra. Utifrån en politikers synvinkel finns ett antal situationer där medborgares deltagande med fördel kan ske genom dialog. Tre exempel tas upp:

- *Frågor som inte är partipolitiserade:* Det kan handla om små och stora frågor som rör en mindre grupp och där medborgarnas kunskaper behövs ta till vara och där deras åsikter blir viktiga i beslutsprocessen.
- *Frågor där medborgarnas åsikter starkt skiljer sig från partiernas:* I dessa fall behöver det utredas vad som gör att åsikterna skiljer sig åt och därför ta in medborgarna i beslutsprocessen.
- *Låsta lägen i partipolitiken:* Här kan en öppenhet inför medborgarnas delaktighet i beslutsprocessen bidra till att ett beslut fattas då partierna inte själva kommer till beslut. (Karlsson 2011)

Kritiken mot medborgardialoger ligger inte i kvalitén på de beslut som föregåtts av dialoger. Istället bottnar kritiken i de ojämlika politiska förhållanden som kan skapas där nya former för deltagande etableras för vissa grupper. Medborgardialoger vänder sig oftast till en vald grupp i en specifik fråga. Bredden i deltagandet är därför något som blir svårt att uppnå. De allmänna valen ger i stället denna möjlighet till jämlikt politiskt inflytande (Karlsson 2011).

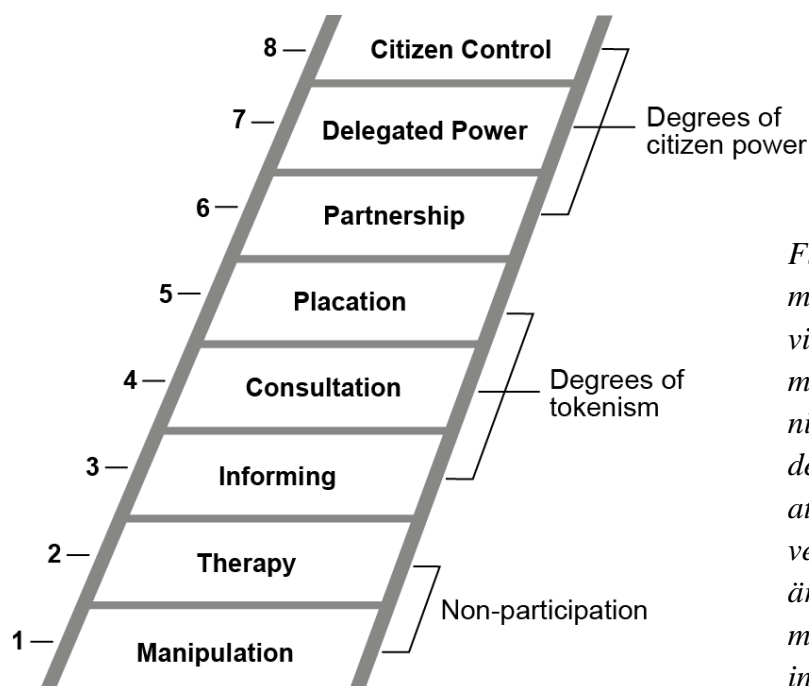
Karlsson (2011) konstaterar att behovet av ökat inflytande från medborgarna är stort och likaså den potentiella nytta dialoger kan medföra. Likväl finns en oro att den politiska jämlikheten undermineras. Karlsson avslutar ändå med att säga att det kan finnas möjligheter för medborgardialoger att faktiskt stärka den representativa demokratin och därigenom den politiska jämlikheten. Att medborgare och politiker fört dialoger mellan valen är inget nytt fenomen, det som är det nya är att det i många kommuner satts i system att anordna medborgardialoger. Medborgardialogen har potential att stärka den jämlika politiken då det trots allt är den representativa demokratin som har ansvaret för utformningen av medborgardialoger och kan använda den som ett medel för att öka det politiska engagemanget hos medborgarna (Karlsson 2011).

3.5 Teorier kring medborgarinflytande

Medborgares inflytande i planprocessen och dess kostnader och fördelar är ett ämne som författaren Robert A. Aleshire tar upp i sin artikel *Planning and Citizen Participation : Costs, Benefits and Approaches* (1970). Relationen mellan planerare och medborgare och de dilemman som finns däremellan är lika aktuell idag som den var då Aleshire skrev sin artikel år 1970. Fler har, som tidigare nämnts, forskat i ämnet sedan dess men fortfarande är det liknande frågor som diskuteras. Aleshire börjar med att redogöra för olika syn på medborgare och deras roll i samhället och beskriver fem nivåer av medborgarinflytande där medborgare på den första nivån har makten och planerarens roll är att hålla i trådarna och ser till att det som bestäms förverkligas. Här ligger också risken att fatta fel beslut på medborgarna. På den sista nivån har medborgare inget inflytande och makten att fatta beslut ligger helt på ”Teknikerna bakom datorerna”, alltså de som gör upp planerna och som vi idag kan jämföra med politiker och tjänstemän. Trots att de båda extremfallen inte speglar dagens verklighet kan de ändå vara relevanta att ta upp för att inse att inflytandet från medborgarna kan placeras på en skala (Aleshire 1970).

Denna skala beskrev Arnstein (1969) då ”A ladder of citizen participation” publicerades. Rapporten är skriven under 60-talets USA och flera exempel tas upp från misslyckade politiska kampanjer. Texten är skriven för att provocera då Arnstein ställer allt på sin spets. Medborgarinflytande ställs i förhållande till medborgarmakt och fördelningen av makt är vad som avgör vilka som exkluderas och vilka som får delta i samhällets politiska och ekonomiska processer. En omfördelning av makt skulle möjliggöra för de grupper i samhället som idag inte deltar i processerna att göra det. Arnstein vill tydliggöra att det finns en

betydande skillnad mellan symboliska åtgärder där deltagandet bara är en för syns skull och mellan de åtgärder där deltagandet också innebär en omfördelning av makt (Arnstein 1969).

Figur 7. Arnsteins stege över medborgarinflytande. Figuren visar den stege som beskriver medborgarinflytande på olika nivåer. Arnstein, som skapade denna stege var väl medveten om att den är en förenkling av verkligheten. Huvudsyftet med den är att visa att medborgarinflytande går att dela in på en skala (Källa: Arnstein 1969).

Arnsteins stege över medborgarinflytandets olika nivåer kräver en närmare förklaring. Makten står här mellan medborgare och beslutsfattare. Modellen kan te sig enkel och den är också en förenkling av verkligheten. De olika nivåerna i stegen ska visa på att medborgarnas makt över förändringar i samhället kan delas in på en skala. Från manipulation till medborgarkontroll. Dessa extremfall ser vi inte i det svenska samhället idag, utan medborgarinflytandet brukar hamna på de mittersta stegen (Arnstein 1969).

- *Non participation – Icke deltagande*

Inom denna kategori finner vi två nivåer av icke deltagande. *Manipulation* av medborgare från makthavarnas sida innebär att medborgarinflytandet är en illusion som beslutsfattarna målat upp med syftet att på ett legitimt sätt få igenom sina beslut. Egentligen är nivån *Therapy* inte en högre nivå upp på stegen då syftet även här är att lura medborgarna att tro att de är delaktiga. Beslutsfattare präntar in sina idéer hos folket och får dem att tro att det är det enda rätta.

- *Degrees of tokenism- Nivåer av symboliska åtgärder*

Inte heller på dessa nivåer finner vi avgörande medborgarinflytande. Här har dock steget tagits från att vilseleda till att informera, *Informing*. Att informera medborgarna om deras rättigheter, skyldigheter och möjligheter är ett steg i rätt riktning mot delaktighet. Än har man inte nått nivån där information går åt båda hållen. På nivån *Consultation* (konsultation) tillfrågas medborgare på ett eller annat vis om deras åsikter, vilket Arnstein också menar är ett steg i rätt riktning. Konsultation innebär att folkets idéer och tankar når beslutsfattarna, hur de sedan används är inte klart. De behöver nödvändigtvis inte

användas alls, vilket gör att konsultation inte hamnar högre på inflytandetrappan. Det är på nivån *Placation*, som på svenska kan översättas till medling eller försoning, som medborgare på riktigt har en chans till inflytande. Medborgare har tagit plats i kommittéer, styrelserum och utvecklingsprogram. Strukturer i kommuner och städer har organiserats så att medborgare deltar i beslutsprocesser. Fortfarande ligger största makten hos politikerna (beslutsfattarna) då det är de som styr utformningen av strukturerna.

▪ *Degrees of citizen power – Nivåer av medborgarinflytande*

Det är på de tre översta nivåerna i trappan som medborgarinflytandet sker i större utsträckning. I steget *Partnership* har beslutsfattare och medborgare gemensamt kommit överens om att dela på ansvaret för planeringen. Förhandlingar mellan beslutsfattare och medborgare kan också leda till att medborgare får den största delen av makten över en plan eller projekt. Här svänger maktförhållandet och tillslut uppnås *Delegated power* då medborgarna har överhanden. Medborgarkontroll, *Citizen control* är en retorisk konstruktion, det är aldrig en ensam grupp som sitter på all makt, även ”beslutsfattarna” som Arnstein talar om är ingen homogen grupp. Medborgarkontroll handlar om rätten att syra över sitt liv, om rätten att bestämma förutsättningarna i exempelvis sitt grannskap eller på sin skola. (Arnstein 1969)

Den medborgarmakt Arnstein (1969) förespråkar skulle kanske Karlsson (2011) hävda att vi idag har genom den representativa demokratin. De beslutsfattare som Karlsson (2011) talar om är egentligen folket som genom folkvalda ledare ska föra medborgarnas talan. Att då se på hela maktstrukturen som att det är beslutsfattarna *mot* medborgarna stämmer inte med den bild Karlsson (2011) har av politiken. Kanske kan det vara tidsaspekten som gör att de två rapporterna har olika syn på makt och medborgardeltagande. Den representativa demokratin i 1960-talets USA såg säkerligen inte ut som den vi idag har i Sverige. Arnstein (1969) talar om utestängda grupper i samhället, om rasism och segregation där det på många håll är en elit som styr samhället. Karlsson (2011) tar också upp vikten av att engagera grupper i samhället som normalt inte deltar i politiken, men han har inte den bakgrund som Arnstein (1969) har och skriver också utifrån sina erfarenheter, 40 år framåt i tiden.

3.6 Collaborative planning

Av intresse för denna uppsats, där medborgardeltagande har en central roll, är teorin om collaborative planning, planering som en kommunikativ process. Hur kan vi i ett föränderligt och komplext samhälle komma överens och planera för framtiden? Denna fråga har en betydande roll i de diskussioner kring planeringsteorier som Allmendinger (2009) för i boken *Planning theory*. Moderna och postmoderna teorier har sin grund i vad som är kunskap. Modernisterna hävdar att det finns en så kallad objektiv kunskap som kan hittas genom empiriska studier och därifrån kan man dra logiska slutsatser. Postmodernisterna å andra sidan ställer sig emot detta påstående och menar att all kunskap är relativ, vilket inte minst märks i det fragmenterade samhälle vi har idag. Vad som är sanning beror på din bakgrund och dina erfarenheter. Dessa olika tankesätt har genom historien präglat även planeringsteorin (Allmendinger 2009). På vilka normer och värderingar ett samhälle ska byggas och vilka värden som anses viktiga har förändrats mellan århundraden och även årtionden. Förhållandet mellan kunskap och handling är viktigt för att förstå planeringens funktion. Planering är ett medel som både kan upprätthålla och förändra ett politiskt system (Nyström 1999).

På senare år har inställningen till planering som en kommunikativ process fått allt större utrymme inom planeringsteorin. *Collaborative planning*, som Allmendinger (2009) benämner det som kan på svenska översättas till planering med samverkan. Att hitta en gemensam väg

för ett mångfacetterat samhälle är den stora utmaningen för collaborative planning och för det modernistiska synsätt som denna teori bygger på. Från postmodernistiska tänkare riktas kritik mot just detta, att föra samman alla mot ett gemensamt mål är meningslöst. Modernisternas motargument mot detta påstående är att det är just i dagens spretiga samhälle som det finns ett behov av grundläggande gemensamma regler. Allmendinger (2009) presenterar Jürgen Habermans begrepp om "livsvärlden" och "systemet", vilka är viktiga att begripa för att kunna förstå collaborative planning. "Livsvärlden" är det nätverk av relationer vi lever i och skapas av interaktionen med andra människor. "Systemet" är exempelvis den kapitalistiska ekonomin eller den byråkratiska administrationen och dessa system har från början sitt ursprung i livsvärlden men har med tiden skilt sig från denna. Systemet beskrivs som den kontext vari livsvärlden existerar. Kommunikationen mellan dessa världar stöter vi på i vardagslivet, det kan handla om att fylla i en blankett för sjukförsäkring eller ansökan om bygglov. I många fall finns det brister i denna kommunikation som bygger på systemets förutsättningar, deras processer och språkbruk. För att kunna göra sin röst hörd krävs det att man blir en del av "systemet". Hinder för kommunikation behöver tas bort för det är i mångt och mycket kommunikationen som styr handlingar. Truth (sanning), rightness (riktighet), truthfulness (ärlighet) och comprehensibility (begriplighet) bör vara ledorden för en lyckad kommunikation. Sedan finns också formulerade kriterier för förutsättningar för en lyckad kommunikation. Kritiker hävdar att denna teori kring kommunikation blir för abstrakt och svår att tillämpa på den faktiska kommunikation som sker mellan medborgare och olika typer av institutioner. Teorin fungerar i en situation fri från faktorer som dominans, förtryck och strategier från båda parter. Då det sällan finns situationer fria från dessa faktorer i dagens samhälle fungerar teorin inte speciellt bra i praktiken, utan just som en teori (Allmendinger 2009).

Med den kunskap som dessa teorier om planering och medborgarinflytande gav påbörjades arbetet med att förbereda de medborgardialoger som skulle hållas angående ombyggnationen av Plåtslagaregatans förskola. Teorierna kommer tas upp igen under rubriken 6. *Analys* där verktyget för medborgardialog analyseras.

4. METOD

4.1 Inledning

Denna uppsats är uppbyggd kring SMS-projektets dialogverktyg. Uppsatsens syfte är att testa och analysera detta verktyg för medborgardialog för att se huruvida det är förenligt med social hållbarhet och om det möjliggör medborgarinflytande. Min roll i dialogarbetet har varit att förbereda, genomföra och bearbeta dialogen med föräldrar och pedagoger på Plåtslagaregatans förskola där fokus har legat på förberedelsefasen. Den arbetsgrupp som kom att bestå av mig själv och medarbetare vid Lundby stadsdelsförvaltning hade under perioden april-maj löpande kontakt. Under mötena med arbetsgruppen diskuterades dialogernas syfte och upplägg och mitt arbete med att förbereda dialogerna pågick parallellt. Den analys som görs i uppsatsens sjätte kapitel där det analyseras vad dialogverktyget innebär bygger på den tidigare forskning som presenterats i uppsatsens tredje kapitel: *Teori*. Resonemanget i analysen har också en grund i de diskussioner som arbetsgruppen förde kring förberedelse och bearbetning av dialogerna. I och med att jag tidigare under min utbildning knutit kontakt med medarbetare på Lundby stadsdelsförvaltning och deltagit i planeringsmöten gällande SMS-projektets verktyg för medborgardialog var jag sedan tidigare bekant med projektet och verktyget.

4.2 Min roll som forskare

Då jag under förberedelse och bearbetning av dialogerna ingått i en arbetsgrupp i Lundby stadsdelsförvaltning som tillsammans jobbat mot att dialogerna ska genomföras på bästa vis, finns det anledning att reflektera över min roll som forskare i förhållande till arbetsgruppen, som för övrigt bestod av kommunalt anställda tjänstemän. Att som student få möjlighet att skriva uppsats inom ett projekt i Göteborgs stad innebär en möjlighet att kunna förankra ett akademiskt projekt i den offentliga förvaltningen. Det är dock viktigt att man som student i detta läge behåller en objektiv och källkritisk inställning till projektet i fråga. De diskussioner som funnits i arbetsgruppen gällande dialogerna på Plåtslagaregatans förskola har berört ämnena social hållbarhet och medborgarinflytande. Givande diskussioner och resonemang har förts vilka har varit av vikt för analysen av dialogverktyget. Jag upplever att det finns en kunskap från stadsdelsförvaltningens håll om medborgardialogens syfte i ett större sammanhang men att det skulle vara av värde för stadsdelsförvaltningen att få ta del av en djupare analys som grundar sig i forskning kring social hållbarhet och medborgarinflytande.

4.3 Vetenskaplig ansats

Positivismen och hermeneutiken är de två vetenskapliga huvudinriktningar som det brukar handla om när den vetenskapliga grunden till kunskap skall förklaras. De olika inriktningarna står för skilda synsätt när det gäller inställningen till kunskap och sanning. Det positivistiska sättet att skaffa sig kunskap bygger på empiri eller logik. Den empiriska kunskapen får vi genom iakttagelser. Den kunskap vi får genom logiska slutsatser handlar om intelligens och sättet vi använder språket. Till skillnad från positivismen har hermeneutiken andra källor till kunskap där igenkännandet och empatin är viktigt. Positivismen används oftare i naturvetenskapliga sammanhang men fungerar också bra inom samhällsvetenskaper. Dock fungerar den inte särskilt väl när det gäller att förstå och tolka sammanhang. Utifrån detta behov har hermeneutiken växt fram. Förståelsen för andra människors handlande baserat på egna erfarenheter kan vara viktig för att skaffa sig ny kunskap. Hermeneutiskt grundade undersökningar ger relativa sanningar. Med kvalitativa metoder kan små händelser ges stor vikt genom att de kan sättas in i ett större sammanhang och slutsatser kan dras utifrån helheten. Uppsatsen utgår från en kvalitativ metod vilken bygger på det hermeneutiska synsättet. Kvalitativa metoder används vid studier av mindre områden. Det är med kvalitativa

metoder som möjligheten att gå in på djupet av ett ämne ges. Resultatet kommer redovisas i resonemang som bygger upp till möjliga slutsatser (Thurén 2007). Till skillnad mot den kvantitativ metodens deduktiva och experimentella tillvägagångssätt, är den kvalitativa metoden induktiv och fokuserar på process, förståelse och tolkning. Merriam (1994) tydliggör sin ståndpunkt och försvarar kvalitativa metoder då han säger:

”Verkligheten är en mycket subjektiv historia som behöver tolkas snarare än mätas.”
(Merriam 1994:31).

4.4 Bakgrund till metod

4.4.1 Val av metod

Metoden för uppsatsens undersökningsområde har styrts av det övergripande syftet som var att analysera SMS-projektets verktyg för medborgardialog. För att på ett relevant sätt undersöka verktyges innebörd behövde det testas i ett verkligt sammanhang. Det hade varit möjligt att analysera det gentemot andra typer av handböcker för medborgardialog men då försvinner kopplingen till ett verkligt projekt. Att ha möjlighet att testa verktyget i en sådan miljö där det kommer att kunna användas i framtiden ger ett mera användbart resultat för Lundby stadsdelsförvaltning och är en fördel för utvärderingen av verktyget. Att testa detta verktyg innebar att förbereda, genomföra och bearbeta en dialog och tillsammans med den fallstudie där fokusgrupper bestående av pedagoger och personal på förskolan diskuterade och besvarade ett antal frågor utgör uppsatsens metod. Fallstudien som metod är egentligen en övergripande metod för hela uppsatsen. Fokusgruppen som metodval för att testa verktyget blir metodvalet inom fallstudien. Pedagogerna och föräldrarna utgör fokusgrupperna. Fokusgrupper ger deltagarna i undersökningen möjlighet att diskutera frågorna sinsemellan. Diskussionen och möjligheten att resonera var viktiga förutsättningar för dialogen, vilket kan vara svårt att uppnå i exempelvis en intervjusituation. Analysen av verktyget, som är en viktig del för att uppfylla syftet, görs efter att dialogerna är genomförda.

4.4.2 Förutsättningar för metodval

Samarbetet med Lundby stadsdelsförvaltning har satt förutsättningarna för metodvalet i uppsatsen. Det bestämdes i ett tidigt skede vad uppsatsens undersökningsområde skulle bestå av, nämligen medborgarinflytande. Då medborgarinflytande på kommunal nivå ofta handlar om medborgardialoger i olika projekt blev uppsatsens fokus medborgardialog. Huruvida medborgardialogen kan bidra till social hållbarhet genom att öka medborgarinflytandet utgör uppsatsens undersökningsområde. Dessa förutsättningar som utgör uppsatsens undersökning innebar att den kvalitativa fallstudien med fokusgruppen som metod föll sig mest naturlig. För att genomföra en dialog behöver människor mötas och diskutera. Det behövs ramar för tid och rum, vad som ska diskuteras och hur länge. Det hermeneutiska synsättet speglas i metodvalet där diskussionen är det som leder fram till resultatet. Människornas värderingar ska ges utrymme. Utifrån dessa förutsättningar skapades förhållandena för hur undersökningen skulle gå till i praktiken. Det skulle hållas två möten utformade utifrån verktyget för medborgardialog, ett med personalen på förskolan och ett med föräldrarna. Med denna utgångspunkt började förberedelserna för dialog.

4.4.3 Fallstudien med fokusgruppen som metod

Uppsatsens undersökningsområde bygger på en fallstudie som utgör den övergripande metoden för uppsatsen. Men en fallstudie i sig säger inte mycket om undersökningens utformning, i det här fallet är det fokusgrupperna som utgör metoden inom fallstudien. Uppsatsens fallstudie är en kvalitativ fallstudie som studerar en händelse för att kunna placera den i ett helhetsperspektiv. Syftet med fallstudier är att få djupare kunskap om en viss situation och hur människor inblandade i situationen tolkar den. En fallstudie skall ha tydliga

gränser, situationen som undersöks väljs utifrån bestämda premisser. Den kan vara viktig för ämnet eller utgöra ett exempel på det som skall undersökas (Merriam 1994). Denna uppsats fallstudie har valts utifrån syftet. För att testa verktyget behövdes en plan som låg i rätt skede för dialog. Det behövde vara en plan som var påverkbar men ändå hade ramar att utgå ifrån. Dialogen skulle vara uppbyggd med hjälp av verktyget. Dialogens innehåll styrdes av ämnet, i det här fallet ombyggnationen av Plåtslagaregatans förskola. Utifrån dessa förutsättningar bestämdes fallstudiens metod: Vilken form skulle dialogen ha och vilka skulle delta? För att få ut så mycket som möjligt av dialogen vore det mest logiska att föra den med de som blir berörda av den planerade ombyggnationen, vilket rör sig om pedagogerna och barnen på förskolan men även barnens föräldrar och boende i förskolans närområde. Optimalt hade varit att föra dialog med alla dessa grupper, men på grund av knappa resurser är detta inte möjligt. Dialog med barnen hade kunnat ge intressanta infallsvinklar, men i detta fall, då syftet är att testa och analysera dialogverktyget är inte barnen optimala för undersökningen. De fokusgrupper som väljs ut är pedagoger och föräldrar. Dessa väljs ut för att de bedöms vara närmast berörda av ombyggnationen och för att dialogarbetet blir mindre omfattande och kräver mindre resurser än om dialog skulle ha förts med närboende.

Att välja fokusgruppen som metod ställer krav på sammansättning och utformning av fokusgruppen. I det här fallet väljs två fokusgrupper, föräldrar och pedagoger. Föräldrar och pedagoger delas upp då det av praktiska skäl blir lättast och för att det skall vara tydligt vad respektive grupp önskar. Flowerdew & Martin (2005) hänvisar till forskare som rekommenderar att fokusgrupperna består av 4-10 personer med en eller två moderatorer. Fokusgruppen är användbar främst av två orsaker. För det första ger den moderatorn insikt i vilka olika åsikter och tankar det finns om ämnet, men fokusgruppen visar också hur samspelet och diskussionen i gruppen fungerar kring ämnet. Fokusgrupper kan också vara användbart i ett inledande skede där idéer och tankar behöver komma till ytan. Genom diskussioner kan tankar utvecklas och ta nya former, vilket gör att gruppens samlade tankar blir större och mera utförliga än varje individs egna tankar. Detta är positiva effekter som skapas ur gruppdynamiken. Nackdelar med fokusgruppen kan uppstå då gruppdynamiken fungerar dåligt. Vissa individer kan dominera samtalen och därigenom trycka undan andra som inte tar samma plats. Fokusgruppen som metod ger inte varje individ samma utrymme att på ett djupare plan utforska sina känslor, som däremot en intervju kan göra. Nyanser hos gruppen kan försvinna till förmån för gruppens generella inriktning (Flowerdew & Martin 2005). Eftersom verktyget för medborgardialog är utformat utifrån en grupsituation och behandlar problem som kan uppstå i en sådan har uppsatsens metod anpassats utifrån det.

4.5 Tillvägagångssätt

4.5.1 Förberedelse för dialog

Att undersökningsområdet för min uppsats skulle vara att analysera det verktyg för medborgardialog som Lundby stadsdelsförvaltning var involverade i att ta fram diskuterades i slutet av den praktik jag gjorde på förvaltningen under vintern 2012- 2013.

I det inledande skedet fördes en diskussion med medarbetare på förvaltningen om det kunde finnas något aktuellt projekt där medborgardialog vore önskvärt och praktiskt genomförbart. Verktyget för medborgardialog lyfter de sociala frågorna i stadsplaneringen genom att ta in människors tankar och åsikter om ett projekt. För att kunna testa verktyget behövde det finnas något aktuellt projekt som kunde vara av intresse för berörda medborgare att diskutera och som var påverkbart. Eftersom samarbetet hade inletts med Lundby stadsdelsförvaltning var det bäst om projektet låg inom stadsdelen Lundby. Den plan som blev aktuell var ombyggnationen av Plåtslagaregatans förskola. Som tidigare nämnts var detta en tillfällig förskola som nu planerades att byggas om, dock fanns ingen tidsplan för ärendet. Både från

stadsdelsförvaltningens och från ledningen för förskolans håll var dialog välkommet. Dialogen delades upp i två, en med föräldrarna och en med pedagogerna. Diskussioner inför dialogen fördes löpande i den arbetsgrupp som kom att bestå av mig själv och medarbetare vid Lundby stadsdelsförvaltning och Plåtslagaregatans förskola.

För att en dialog ska vara givande behöver den vara väl förberedd. Förberedelserna för dialogerna på förskolan inleddes med att gå igenom verktygets frågor och checklistor för förberedelsefasen. Under de inledande mötena i arbetsgruppen gick förutsättningarna för dialog på Plåtslagaregatans förskola noga igenom.

Den första fråga som man bör ställa sig i början av planprocessen är: *Behövs dialog?* För att ta reda på detta har verktyget några stödfrågor som besvaras med ja eller nej. Om svaret blir nej på några frågor bör en avvägning göras om dialog är nödvändigt.

1. *Behöver vi mer kunskap om invånarnas värderingar, deras sakkunskap och prioriteringar kring denna plan för att bredda beslutsunderlaget?*
2. *Kan ett invånardeltagande ge invånarna större kunskap, förståelse och insyn om kommunens planläggningar i området och varför?*
3. *Är planens utformning och innehåll påverkningbart?*
4. *Är jag/vi påverkningbara?*
5. *Finns det potential för konflikt i frågor knutna till denna plan? (smsprojektet.se)*

Diskussioner i arbetsgruppen rörde dessa ämnen som verktyget tar upp. Min bedömning, som grundar sig i dessa diskussioner, var att de två första frågorna besvaras med ett Ja. Fråga tre och fyra besvaras: Ja, till viss del. På frågan om det finns potential för konflikt blir svaret: Nej, inga större konflikter även om meningsskiljaktigheter kan uppstå. För att avgöra om det finns potential för konflikt bör frågorna för konfliktpotential gås igenom:

1. *Frågan handlar om värderingar, kultur eller livsstil.*
2. *Det finns starka känslor inblandat i frågan.*
3. *Kostnaden för kommunen kan bli hög om problemet inte hanteras bra.*
4. *Det finns risk att förtroende för kommunens tjänstemän eller politiker kan skadas. (smsprojektet.se)*

Dessa inledande fyra frågor förklaras närmare i verktyget och avgör om det finns konfliktpotential. Blir svaret Ja på två av frågorna kan man gå vidare och avgöra konfliktens allvar med hjälp av ytterligare fem frågor. Allvaret i konflikten kan bygga på att vissa grupper känner sig marginaliserade och inte får komma till tals eller att deltagare ifrågasätter kommunens motiv. För att ta reda på konfliktens komplexitet finns ytterligare sju frågor som går in på grunden till konflikten. Finns det historiska händelser som påverkar frågan eller har olika parter skilda åsikter om vad grunden till problemet är, är exempel på situationer som gör konflikten mer komplex. Ju fler Ja-svar på frågorna för konfliktpotential desto högre är behovet av samspel mellan tjänstemän, politiker och medborgare. Mer tid och kompetens blir nödvändigt då konfliktens allvar och komplexitet ökar (smsprojektet.se).

I arbetsgruppen diskuterades det vad i projektet som var påverkningbart och inte. Eftersom stora delar av frågor kring ombyggnationen av förskolan ägs av lokalförvaltningen är det

viktigt att stadsdelsförvaltningen som håller i medborgardialogen inte lovar deltagarna i dialogen för mycket. Lokalförvaltningarnas uppgift är att hjälpa bland annat stadsdelarna att skaffa de lokaler de behöver för sina verksamheter (Göteborgs stad, lokalförvaltningen). Bedömningen gjordes att dialog på Plåtslagaregatans förskola kunde vara givande trots att vissa delar av projektet inte var påverkningbart. Att tydliggöra vad som var påverkningbart och inte blev en viktig förutsättning för dialogarbetet.

När det konstaterats att dialog behövs blir nästa steg att reda ut dialogens syfte. Här har verktyget en checklista som bör gås igenom för att bli klar över vad dialogen handlar om men också vad den inte ska handla om.

1. *Är du klar över ditt uppdrag (vad du ska göra) och ditt mandat (vad du får göra och vad inte och om det finns en deadline för när dialogen ska vara färdig)?*
2. *Är du klar över vilka resurser du får – tid, pengar, personalresurser?*
3. *Är frågan tillräcklig stor och komplex att du behöver samla ett team eller ta in experthjälp?*
4. *Är du klar över vad syftet med dialogen är? Hur mycket inflytande får deltagare i ev. beslut?*
5. *Har du klarhet över ditt förhållningssätt som processledare – d.v.s. om du själv ska styra innehåll och/eller process, om du kommer att tillåta deltagare att göra val gällande innehåll och process, hur du hanterar stressiga situationer, mm. (smsprojektet.se)*

Arbetsgruppen gick noga igenom förutsättningarna för dialogen. I och med att planen för förskolan fortfarande låg i startgroparna och ännu inte kommit igång kunde det vara en fördel för dialogarbetet men också en nackdel. Det finns ingen generell optimal tidpunkt för när det är lämpligast att hålla dialog utan detta är en avvägning som bör göras i varje projekt där dialog kan vara aktuellt. En tidig dialog möjliggör större påverkan utifrån då mycket fortfarande är obestämt. Å andra sidan kan det vara svårt att som medborgare att tycka till om något som fortfarande är ett oskrivet blad. Att skapa egna visioner och formulera egna tankar kring ett projekt kan vara svårare än att tycka till om något som finns färdigt. Att agera istället för att reagera kräver ofta mer av varje individ. En senarelagd dialog innebär ofta att det finns förslag att tycka till om, dock befinner man sig senare i processen och därigenom kan det vara aspekter som redan är fastställda och svåra att förändra.

Vi i arbetsgruppen var även medvetna om att dialog i ett tidigt skede innebar att det inte fanns så mycket information att delge och att det då kunde vara svårt att från ingenting komma på idéer. Bedömningen gjordes att förskolans inne och utemiljöer skulle vara fokus för dialogerna med föräldrar och personal. I Göteborgs stad finns ett ramprogram som styr byggnationer av skolor och förskolor. Ramprogrammet är en vägledning med samlade förhållningsregler och rekommendationer för byggprojekt inom skola och förskola i kommunen (Ramprogrammet för förskole-/skolbyggnader 2012). När det gäller ombyggnationen av Plåtslagaregatans förskola kommer man att förhålla sig till ramprogrammet men bedömningen att dialogerna skulle genomföras gjordes ändå med tanke på att föräldrar och pedagoger skulle få möjlighet att ge sin syn på ombyggnationen utifrån sina erfarenheter. I inbjudan som skickades ut till föräldrar och pedagoger på förskolan tydliggjordes i korta ordalag vad syftet med dialogen var och vilka begränsningar den hade. Det meddelades att diskussionerna kommer kretsa kring förskolans inne och utemiljöer samt

dess funktioner. Gården och byggnadens placering var frågor som inte var påverkbara. Som den tredje punkten i checklistan beskriver är det viktigt att klargöra syftet med dialogen för deltagarna och visa hur mycket inflytande de kan ha i beslutet. I verktyget finns en ny variant på Arnsteins (1969) steg över medborgarinflytande, här kallad inflytandetrappa.

Figur 8. SMS-projektets steg över medborgarinflytande. De olika stegen representerar medborgarnas inflytande i förhållande till beslutsfattarna, från manipulation till maktöverlämnande (Källa: smsprojektet.se).

De dialoger som planerades för förskolan kom att hamna på nivån konsultativ dialog. Vilken nivå dialogen kan läggas på styrs av olika faktorer. I det här fallet finns det regler och rekommendationer, som exempelvis ramprogrammet, att förhålla sig till och som begränsar medborgarinflytandet. Ekonomin är också en viktig faktor som påverkar vilken nivå dialoger kan hållas. Dialogerna på förskolan kommer därför att hamna under rubriken konsultativ dialog. För att uppnå större medborgarinflytande behöver fler frågor vara påverkbara. Inflytandetrappan tydliggör vad varje nivå innebär för medverkande i en dialog, vilket kan vara bra att informera deltagare om. För att undvika att deltagare får fel uppfattning om hur mycket de kan påverka beslut som kommer tas i frågan är det viktigt att de blir informerade om dialogens syfte och begränsningar. Jag valde att visa inflytandetrappan för deltagarna och berätta om varför dagens dialog är en konsultativ dialog. I de två första nivåerna, manipulation och dekoration ger beslutsfattare sken av att involvera medborgare i beslut för att skapa legitimitet. Den tredje nivån, information innebär inget inflytande från medborgare utan är en envägskommunikation från beslutsfattare till medborgare. Nivån under konsultativ dialog är kunskapsinhämtning där syftet är att hämta information från medborgare för att underbygga beslut. Konsultativ dialog innebär att beslutsfattare öppnar upp för påverkan. I nivåerna över konsultativ dialog ökar medborgarinflytandet till att medborgare helt får makten att bestämma. Till varje nivå finns en förklarig över beslutsfattarnas eventuella vinster och

risker. Den konsultativa dialogens vinster är kunskap om deltagarnas inställningar, känslor och idéer som sedan kan användas som underlag för beslut. De risker beslutsfattare utsätter sig för på denna nivå hänger ihop med återkopplingen till deltagarna. Om återkoppling inte sker kring resonemanget i beslutsprocessen kan förtroende för beslutsfattarna skadas (smsprojektet.se).

Utifrån verktygets listor och frågor förberedde jag dialogerna. Jag skapades en mall i powerpointformat som dialogerna skulle hållas utifrån. Denna mall och dialogernas utformning redogörs under kommande stycke: *Genomförande och bearbetning av dialog*.

4.5.2 Genomförande av dialog

Under april månad är arbetet med dialogerna som mest intensivt och arbetsgruppen har regelbunden kontakt. Arbetsgruppen träffas vid ett antal tillfällen för att diskutera dialogens syfte, utformning och praktiska detaljer. Under hela perioden hålls också kontakt via mail och telefon. Min uppgift blir att planera dialogerna utifrån verktyget. Tidsramen för mötena ligger på ca 1,5 timme, där en kort introduktion och uppsummering är inkluderat. Dialogmötena planeras till den 2 maj för föräldrar och 6 maj för pedagoger. Utifrån arbetsgruppens diskussioner om dialogens syfte skriver jag en inbjudan till dialogen. Den som skickas till föräldrarna behöver vara mera beskrivande än den till pedagogerna. Arbetsgruppen väljer att skicka ut den per post till föräldrarna för att vara säkra på att budskapet kommer fram. När inbjudan till föräldrarna når dem har de ca fyra dagar på sig att anmäla sig till mig via mail. Troligtvis räcker en anmälningstid på fyra dagar då de som är intresserade anmäler sig relativt tidigt. Inbjudan sattes också upp på förskolan så att föräldrarna skulle se den vid lämning och hämtning. Information nådde dem även muntligen vid samtal med pedagogerna då dessa var insatta i situationen. Inbjudan gick ut till alla barnens föräldrar, vilket innebar ett 30-tal inbjudningar. Arbetsgruppen räknade inte med att alla barnens båda föräldrar skulle komma, utan vi hoppades snarare på att kanske 10-20 föräldrar skulle anmäla sig. När anmälningstiden gått ut hade endast två anmälningar kommit in och efter samtal i arbetsgruppen tog vi beslutet att ställa in dialogen med föräldrarna. Som alternativ kom arbetsgruppen fram till att ställa frågan om de anmälda ville ställa upp på telefonintervju. Till de som anmält sig meddelade jag att dialogen tyvärr fick ställas in på grund av för litet intresse och frågade istället om de skulle vara intresserade av att ställa upp på en telefonintervju. Tanken bakom intervjuerna var att ändå ge dem en chans att ge sina synpunkter på ombyggnationen trots att dialogen inte blev av. Föräldrarna avböjde och sa istället att de gärna skulle se ett nytt försök till dialog längre fram. Att dialogen med föräldrarna inte blev av kan ses som ett resultat i sig och det tolkas under rubriken: 5. *Resultat*. Hade dialogen med föräldrarna blivit av hade faserna: genomförande och uppföljning tagit större plats i uppsatsen. Nu lades större vikt vid förberedelsefasen.

Praktiska förberedelser är en del i dialogförberedelserna som inte bör glömmas bort. Eftersom dialogen genomfördes i samarbete med Lundby stadsdelsförvaltning fanns det tillgång till pennor, papper, block, post-it lappar och liknande material. Flygfoton över förskolan skrevs också ut för att ha som stöd under dialogen.

Dialogen med personalen krävde ingen anmälan, utan den var förlagd till en eftermiddag då de annars skulle haft APT (Arbetsplatsträff). Inför både föräldradiologien och personaldiologien hade jag förberett en inledande powerpoint-presentation för att välkomna deltagarna till mötet och för att ge dem en bakgrund till dialogen. Dialogen med pedagogerna sker på Plåtslagaregatans förskola. Till en början samlas vi alla, deltagare och dialogledare, i ett rum på förskolan och jag berättar om upplägget för dagens möte. Den första punkten på agendan är att ge en kort introduktion till var ombyggnationen av Plåtslagaregatans förskola

befinner sig idag. Jag informerar om att projektet befinner sig i ett tidigt skede och vad det innebär för dialogen. Det är viktigt att vara öppen med att det inte finns så mycket information att ge i dagsläget. Jag berättar om att de tankar som finns från stadsdelsförvaltningens håll om förskolans utformning och att det finns önskingar om att den nya förskolan ska ha fyra avdelningar till skillnad från dagens två. Nästa steg blir att berätta om dialogens syfte. Jag visar här den inflytandetrappa som presenterats i figur 8 i uppsatsen och berättar om de olika stegens innebörd. Här påpekar jag också att dagens dialog är en konsultativ dialog. Deltagarna är också medvetna om att deras åsikter kommer att tas omhand men att det inte går att ge några löften om vad som kan förverkligas. Det är viktigt att berätta att dialogen inte kan ligga på en högre nivå då det finns olika faktorer som styr. I det här fallet finns exempelvis Göteborgs stads ramprogram för skolor och förskolor som bestämmer en del förutsättningar. Ramprogrammet går kort igenom av stadsdelsförvaltningens ansvarige för sektor utbildning. När nu deltagarna fått en bakgrund till dialogen presenterar jag de frågor som dialogen bygger på:

- *Vad fungerar bra idag?*
- *Vad fungerar dåligt?*
- *Vilka förändringar skulle ni vilja se?*
- *Vilka funktioner och behov anser ni skall stå i centrum?*

Tanken bakom dessa frågor var att det skulle vara öppna och enkla. Eftersom det i dagsläget inte är möjligt att gå in på några detaljer som rör byggnationen behövde dialogen ha en öppen karaktär. Dessa frågor diskuteras sen i två olika grupper, där den ena gruppen fokuserar på utomhusmiljön och den andra på inomhusmiljön. De 7 pedagoger som deltog delades upp i två grupper. Den ena gruppen gick till ett annat rum och tog med sig diskussionsfrågorna. Diskussionerna pågick i ca 15-20 minuter. Deltagarna fick skriva ner sina tankar på block, papper eller post-it lappar. Varje grupp hade också ett flygfoto över förskolan som de kunde rita på om de ville. När det gått 15-20 min bytte grupperna rum och område och diskuterade den miljö de inte diskuterat förut. Nu hade grupperna också chansen att reagera på de tankar den tidigare gruppen haft. Därför var det viktigt att tidigare grupp skrivit ner vad de ansåg. Att dela upp i mindre grupper på 3-4 personer och att sedan byta och diskutera den miljö man inte tidigare diskuterat gav alla en chans att göra sina åsikter hörda. Efter ca 15-20 min samlades båda grupperna igen i personalrummet för att vi gemensamt skulle gå igenom frågorna. Varje fråga gick vi nu igenom var för sig, grupperna sammanfattade vad den egna gruppen tyckte och vad den andra gruppen skrivit ner. Under tiden antecknade jag i powerpoint-presentationen vad som sades. Var det otydligheter reddes de ut eftersom mina anteckningar var synliga för alla.

4.6 Urval

Denna uppsats urval styrdes av de förutsättningar som behöver finnas för att en dialog skall vara möjlig att genomföra. Då syftet var att analysera verktyget för medborgardialog behöver dialogen genomföras inom en verklig plan för att utvärderingens slutsatser ska ha en verklig förankring. För att en dialog skall kunna genomföras behöver ett antal förutsättningar vara givna. Som utgångspunkt behöver det finnas en plan där dialog vore önskvärdt. Många beslut fattas utan att dialoger genomförs då behovet inte finns eller resurserna är knappa. Eftersom verktyget riktar sig till politiker och tjänstemän behöver det finnas resurser i form av kompetens och tid från förvaltningens håll. Plåtslagaregatans förskola valdes ut som försöksobjekt för att testa verktyget. Föräldrar och pedagoger valdes ut som fokusgrupper då de, utöver barnen skulle vara närmast berörda av en ombyggnation.

4.7 Alternativa metoder

För att på bästa vis uppnå uppsatsens syfte, som var att analysera verktyget för medborgardialog och dess innebörd valdes fallstudien med fokusgruppen som metod. Andra metoder hade kunnat användas för att uppnå ett liknande syfte. En litteraturstudie där man gjort en jämförande studie med andra dialoghandböcker hade kunnat ge intressanta resultat. Eftersom många dialoghandböcker tar upp ungefär samma problematik när det gäller medborgardialoger kunde en jämförelse för att identifiera och analysera problem som uppstår i dialogsammanhang vara av värde.

En analys av verktyget för medborgardialog med samma syfte som i denna uppsats hade kunnat genomföras utan att dialog genomfördes. Nackdelen med en sådan undersökning är att den enbart skulle bygga på teoretiska resonemang och därigenom kan det vara svårt att dra slutsatser. För att på bästa vis kunna analysera verktyget behöver det testas i praktiken.

En undersökning bland tjänstemän och politiker om deras inställning till medborgardialoger hade kunnat vara en givande vinkel på en undersökning kring medborgardialogens roll i stadsplaneringen. Å andra sidan hade en sådan uppsats troligtvis haft en mera stadsvetenskaplig karaktär där större fokus hade legat på frågor kring demokrati.

Intervjuer hade gett en djupare förståelse för de tankar som finns kring förskolans ombyggnation. Men då syftet inte var att på djupet utforska dessa tankar passade inte intervjuformen som metod.

Som fokusgrupper valdes pedagogerna på förskolan och föräldrarna till barnen. Dessa två grupper ansågs vara mest berörda av ombyggnationen och därför gjorde arbetsgruppen bedömningen att de också skulle vara mest engagerade och ha mest åsikter kring frågan. Barnen är såklart de som blir mest påverkade av ombyggnationen men i det här fallet när barnen är så små kan det var svårt att ta med dem i undersökningen. Arbetsgruppen räknade med att pedagogerna och föräldrarna skulle se till barnens bästa. Boende i området kring förskolan skulle såklart också påverkas av en ombyggnation. Här hade en dialog troligtvis kommit att handla om byggnadens storlek och form. När det gäller just dessa frågor är det inte stadsdelsförvaltningen som har hand om dem. Byggnadens läge, form och storlek är frågor som inte ägs av stadsdelsförvaltningen och det vore därför olämpligt att hålla en dialog som skulle kretsa kring just dessa frågor som inte går att påverka. Det är också svårare att planera en dialog med närboende. Var skall man dra gränsen för deltagande och var skall dialogen hållas? Skulle en dialog med grannar till förskolan bli aktuellt hade detta varit frågor man fått lösa då.

4.8 Validitet

Validiteten i en undersökning handlar om kopplingen mellan teori och empiri. Hög validitet innebär att vi i praktiken undersöker just det vi hävdar att vi ska undersöka i teorin. En lägre validitet uppstår när undersökningens resultat inte svarar på dess syfte. Validitet kan också delas in i inre och yttre validitet. Den inre validiteten handlar om i vilken utsträckning resultatet speglar verkligheten. Den yttre validiteten kan kortfattat beskrivas som ett mått på generaliserbarhet (Merriam 1994). Esaiasson et al. (2012) går djupare in i begreppet validitet och diskuterar begreppsvaliditet vilket är av intresse för denna uppsats.

Frånvaro av systematiska fel ger en hög begreppsvaliditet. Begreppsvaliditet är något man behöver reflektera över, speciellt vid kvalitativa undersökningar där tolkningar och avvägningar görs för att nå slutsatser. Om systematiska fel görs i dessa tolkningar, om den måttstock eller det mätinstrument som tolkningarna görs utifrån ifrån, är felaktig kan

begreppsvaliditeten kritiseras. De indikatorer och de företeelser i den undersökning som genomförts ska kunna ställas i förhållande till undersökningens teori och syfte. En undersökning där antalet röster räknas med syftet att ta reda på valdeltagandet ligger nära sin teoretiska utgångspunkt. Valdeltagande är därför ett begrepp som enligt Esaiasson et al. (2012) relativt enkelt kan mätas på den operationella, praktiska nivån. När det gäller mer komplicerade begrepp som demokrati och makt kan operationaliserbarheten ifrågasättas, även denna uppsats två huvudämnen: social hållbarhet och medborgarinflytande kan skapa validitetsproblem som är viktiga att uppmärksamma. En undersökning som syftar till att definiera eller mäta så pass komplexa begrepp som social hållbarhet eller medborgarinflytande utifrån undersökningar i praktiken kan alltid ifrågasättas då det finns många infallsvinklar på begreppen. Då man från min undersökning drar slutsatser kring huruvida medborgardialoger skapar större medborgarinflytande, behöver en insikt finnas om att det finns flera aspekter kring begreppen medborgarinflytande och social hållbarhet och därigenom måste slutsatserna ha en öppen karaktär istället för att vara definitiva. Att undvika undersökningar som kretsar kring komplexa begrepp för att undvika validitetsproblem kan vara en lätt utväg för att slippa tacklas med validitetsproblem, men det bidrar inte till ökad förståelse för dessa begrepp. Denna uppsats validitet stärks av att flera perspektiv ges på social hållbarhet och medborgarinflytande.

För undersökningens tillförlitlighet är det också viktigt att den förförståelse jag har redovisas, vilket den gör i förordet och i uppsatsens andra kapitel om fallstudiens bakgrund.

4.9 Anonymisering av muntliga källor

Deltagarna i dialogen är inte nämnda vid namn eftersom det för uppsatsens syfte inte har någon betydelse vilka de är, utan det är deras roll som pedagoger vid förskolan som är viktig. Frågorna som ställdes under dialogen var heller inte personliga utan rörde förskolan. Personer som deltagit i den arbetsgrupp som förberett dialogen har gett sitt medgivande till att nämnas vid namn vilket de gör i uppsatsens bifogade dokument men ej i uppsatsen.

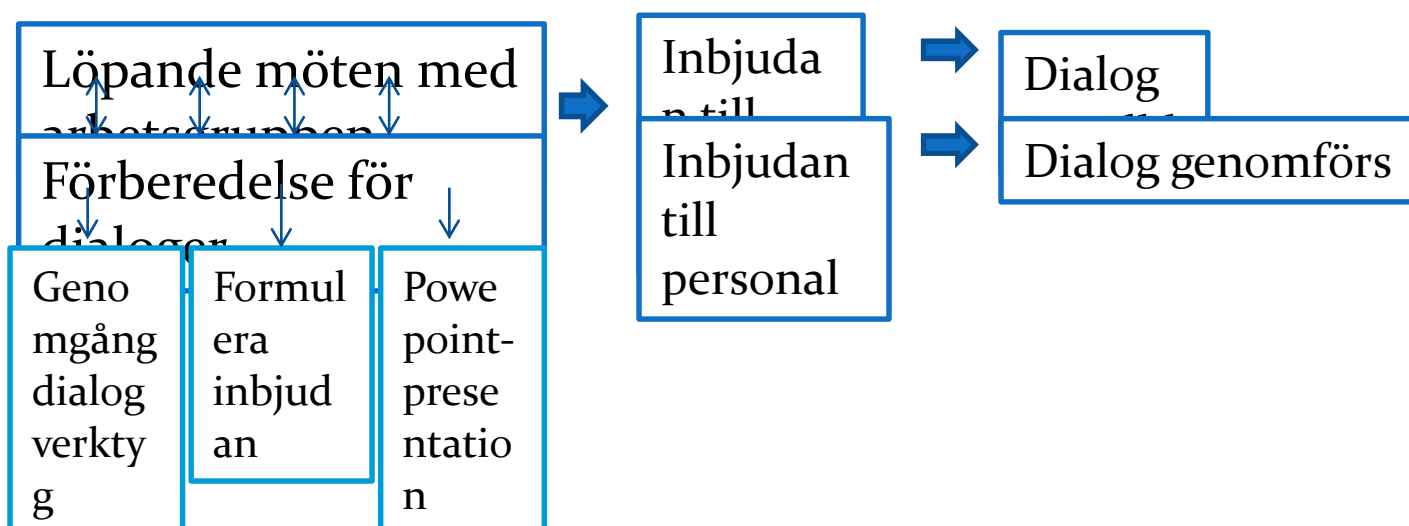
5. RESULTAT

5.1 Inledning

Verktøget för medborgardialog är framtaget med syftet att det sociala perspektivet ska få en given roll i stadsplaneringen. Verktøget består av viktiga punkter och frågor att gå igenom och ställa sig själv som dialogledare under de olika faserna för dialogen; förberedelse, genomförande och uppföljning. Verktøget i sin helhet finns på SMS-projektets hemsida: smsprojektet.se, där verktøget på ett pedagogiskt vis tar dialogledaren igenom dialogens faser: förberedelse, genomförande och bearbetning. Uppsatsens fokus ligger på förberedelsefasen.

5.2 Dialogprocessen

För att illustrera hur förberedelserna för dialogerna på Plåtslagaregatans förskola gick till följer här en figur som visar ett schema över processen. Under hela perioden då jag förberedde dialogerna hölls löpande möten med arbetsgruppen och ett utbyte skedde hela tiden. Förberedelserna bestod av genomgången av verktøget vilket redovisats under 3. Metod. Förberedelserna bestod också av att formulera och skicka ut inbjudningar till föräldrar och pedagoger samt att förbereda den powepoint-presentation som skulle inleda dialogerna.

Figur 9. Dialogprocessen. Figuren visar hur arbetet med att förbereda dialogerna gått till (Källa: Egen illustration av Malin Kjellin)

Nedan följer en tabell som visar datumen för de formella mötena som hölls inom arbetsgruppen. Under *Ämne* beskrivs huvudämnet för mötet även om det under alla möten diskuterades flera frågor.

Datum	Ämne
20 februari	Inledande möte om uppsats i samarbete med SMS-projektet
10 april	Uppstartsmöte
18 april	Ramprogrammet
22 april	Inbjudan till dialog
26 april	Genomgång av powerpoint-presentation och upplägg.
(28 april Antal anmälda till föräldradiolog checkas av)	
(29 april Föräldrar meddelas om inställd dialog)	
2 maj	Orsaker bakom inställd föräldradiolog.

6 maj	Personaldialog
20 maj	Avslutningsmöte

Tabell 1. Formella möten med arbetsgruppen.

5.3 Varför blev det endast en dialog och vad kan vi lära av det?

Att dialogen med föräldrarna fick ställas in på grund av för få anmälda var något arbetsgruppen inte hade räknat med. Arbetsgruppen hade tidigare gjort en inledande bedömning om att Plåtslagaregatans förskola skulle fungera bra som försöksobjekt för dialogverktyget. Arbetsgruppen hade också bedömt att förskolan kunde ligga i ett bra skede för dialog, kanske lite tidigt, men att fördelarna med en tidig dialog övervann nackdelarna. Denna bedömning gjorde även jag utifrån verktyget för medborgardialog. Under diskussioner med arbetsgruppen kom det också fram att föräldrarna till barnen på förskolan var en positivt inställd grupp och att de var engagerade i sina barns förskola. Pedagogerna upplevde dem som lätta att ha att göra med vilket underbyggde vår teori om att intresset för dialog bland föräldrarna borde vara stort.

När det uppenbarade sig att intresset var så pass lågt att dialogen fick ställas in visade det sig att arbetsgruppen gjort en felbedömning av hur stort intresset faktiskt var. Orsakerna bakom det låga intresset kan vara flera men en förfrågan skickades ut till de två föräldrar som hade anmält sig till dialogen om de skulle vilja ställa upp på en telefonintervju istället. Detta var ett sista försök att få någon typ av feedback från föräldrarna. Dock ville inte föräldrarna ställa upp på detta utan menade att det hade varit mer givande med en dialog där tankar och idéer hade kunnat utbytas med andra föräldrar och att man förlorade poängen med en dialog vid en telefonintervju. Här är jag beredd att hålla med föräldrarna, poängen med en dialog hade gått förlorad vid en intervju, men å andra sidan hade en intervju gett en liten insyn i vad föräldrarna hade ansett viktigt vid ombyggnationen vilket kunde ha varit av värde för stadsdelsförvaltningen. En förälder skrev istället att det vore önskvärt med en dialog i ett senare skede, vilket bekräftar den uppfattning som arbetsgruppen hade om varför det var så lite intresse för föräldrardialogen. Att dialogen låg i ett tidigt skede, som arbetsgruppen visste kunde innebära både för- och nackdelar, hade i det här fallet större betydelse än beräknat. Att det inte fanns någon tidsram kan ha gjort att projektet kändes för abstrakt för föräldrarna. Det fanns inte tydliga svar på vad dialogen skulle ge. Inbjudan till föräldrarna väckte inte intresset hos dem, vilket kan bero på de vaga formuleringar som krävdes för att inte måla upp en bild av att allt var påverkbart när det inte var det. Andra orsaker kan vara att dialogen låg fel i tiden, precis efter valborg och första maj då människor kan ha varit bortresta. En annan orsak till lågt intresse som arbetsgruppen från början trodde skulle innebära högt intresse var det goda förhållandet som fanns mellan föräldrar och pedagoger på förskolan. Föräldrarna kanske upplevde att de litade på förskolans pedagoger och dess ledning såpass att de inte kände ett behov av att delta i en dialog. För att engagera sig och för att delta behöver det i många fall finnas ett missnöje över något och här bland föräldrarna var kanske inte missnöjet så stort.

Den bedömning som gjordes utifrån verktygets inledande frågor om huruvida dialog behövs kanske skulle tett sig annorlunda med facit i hand. När det gäller frågorna gällande kommunens behov av medborgarnas kunskaper och om medborgarna behöver insyn i planeringsarbetet så var det inledande svaret Ja. Så här i efterhand skulle gärna arbetsgruppen haft med sig föräldrarnas åsikter i planeringsarbetet men felbedömningen låg i medborgarnas behov av att delta. Antagligen finns det ett intresse från föräldrarnas sida för deras barns

förskola men behovet av att delta i en dialog i dagsläget var inte stort. När det gäller en förskola kan det också vara svårt att skapa engagemang eftersom barnen växer och byter skola och därigenom kanske inte föräldrarna och barnen som går på förskolan idag påverkas av ombyggnationen. Många kanske resonerade som så att om det ännu inte fanns någon tidsplan ligger antagligen ombyggnationen långt fram i tiden och då går inte mina barn kvar på förskolan längre.

Att i inbjudan vara tydlig med vad dialogen handlar om och vad som inte är påverkningbart var viktigt för att undvika missförstånd och för att inte underminera förtroendet för kommunen. Detta kan ha inneburit en uppfattning från föräldrarnas håll att det fanns lite som var påverkningbart. Att arbetsgruppen gjorde bedömningen att det fanns tillräckligt många frågor som var påverkningbara kan så här i efterhand varit felaktig. Då dialogen med föräldrarna fick ställas in fick förberedelsefasen i dialogarbetet stort utrymme i uppsatsen. Det kan också vara bra att denna fas utvärderas grundligt.

Trots att dialogen med pedagogerna inte blev av finns det mycket man kan lära av resultatet. Att bestämma om det är nödvändigt med dialog är alltid en tolkningsfråga. De inledande stödfrågor som verktyget ger är en bra hjälp och kanske var man i det här fallet för ivrig inför att testa verktyget att det påverkade tolkningen av frågornas svar. Eftersom jag som uppsatsförfattare behövde ett projekt där dialog kunde vara aktuellt och som dessutom låg rätt i tiden under de veckor jag skulle skriva uppsatsen fanns det inte så många projekt att välja bland. I vanliga fall finns det större möjligheter att ställa sig kritisk till om dialog verkligen behövs. Trots att arbetsgruppen trodde att dialog var önskvärt bland föräldrarna kan felbedömningar göras och de möjliga orsaker som gjorde att denna dialog fick ställas in kan vara viktiga att ta med sig inför framtida bedömningar om dialog eller icke dialog.

5.4 Resultatet av dialogen med pedagogerna

Under genomförandefasen ger verktyget en del tips att tänka på under mötet då man leder en dialog. I det här fallet, då dialogen med pedagogerna flyter på utan konflikter behöver jag inte utnyttja många av de råd verktyget ger. Det kan handla om att man som dialogledare ska uppmuntra ”nej’et” och uppmärksamma åsikter som skiljer sig från mängdens. Återspeglning och summering är andra viktiga aspekter som verktyget tar upp. I den avslutande delen av dialogen har jag bakat samman båda dessa. Jag reder ut missförstånd genom att synligt i text summera vad som sagts under dialogen. Verktyget tar upp situationer där deltagare har starka åsikter och där det kan vara svårt att avbryta ett intensivt samtal. Hur man kan hantera arga påhopp är också något dialogledare bör förbereda sig inför om man konstaterat att det finns konflikter kopplade till dialogen. Att skapa positivt engagemang och hur man skall gå tillväga för att bjuda in nya grupper till dialog under planprocessens gång är områden som verktyget tar upp med som inte är aktuella i det här fallet (smsprojektet.se).

Som avslutning på dialogen, när uppsummeringen var färdig, gav jag kort information om vad som kommer hända härnäst. En sammanställning över vad som sagts kommer skickas ut till pedagogerna. Stadsdelsförvaltningens ritningsgrupp kommer bearbeta förslagen och tankarna som kommit upp under dialogen och ta med sig dem när arbetet tillsammans med lokalförvaltningen går vidare. Det fanns inte mer information att ge där och då, men när det väl finns information om planen för förskolan kommer den att förmedlas till förskolan.

Min roll när dialogen var färdig var att sammanställa resultatet och skicka det till stadsdelsförvaltningen och förskolan. Utvärderingen av verktyget var inte det huvudsakliga syftet med dialogen utifrån stadsdelsförvaltningens perspektiv utan den analysen görs inom uppsatsen. Sammanställningen över dialogen finns som bilaga.

6. ANALYS

6.1 Inledning

Denna uppsats syftar till att undersöka hur dialogverktyget bidrar till social hållbarhet. Fokus ligger på aspekten medborgarinflytande. Utifrån de definitioner av och diskussioner kring begreppen social hållbarhet och medborgarinflytande som finns i uppsatsens tredje kapitel: *Teori* har dialogverktyget analyseras. Som tidigare nämnts har också givande diskussioner kring dialogverktyget och dess förhållande till social hållbarhet och medborgarinflytande förts i arbetsgruppen och detta har jag som uppsatsförfattare tagit till mig.

6.2 Dialogverktygets för- och nackdelar

Verktyget för medborgardialog har många fördelar och tar upp många av de frågor som dyker upp då en dialog skall förberedas. Att förbereda och genomföra en dialog skulle säkert fungera utan hjälp av verktyget, men många av de tankar som jag inledningsvis hade kring medborgardialoger tar verktyget upp. Det kan handla om att ta reda på varför dialog behövs och hur dialogen skall genomföras. Likväl finns det andra handböcker för medborgardialoger som tar upp liknade problem som de SMS- projektets verktyg behandlar. Den stora fördelen med dialogverktyget är att dessa frågor struktureras upp på ett tydligt vis. Många av de tankar jag hade kring dialogen finns i verktyget och följer man den ordningen i vilken de ställs och besvarar dem utifrån sin situation har man fått en bra grund att stå på inför genomförandet av dialogen.

Verktyget innehåller också en del råd om hur man ska hantera olika ”besvärliga” situationer som kan uppstå under en dialog. Hur arga påhopp från deltagare kan hantearas och hur man hanterat en situation där åsikter går isär finns det förslag på i verktyget. Tyvärr var dialogen om Plåtslagaregatan förskola inte så pass kontroversiell att jag behövde använda mig flera av råden. För att kunna analysera dessa förslag och svara på om råden var användbara och verklighetstroga behöver verktyget användas i sammanhang i mera omtvistade situationer.

Som dialogledare bör man informera deltagarna om förutsättningarna för dialogen. Att tydliggöra vad de har inflytande över och hur mycket inflytande de kommer att ha i beslutet är viktigt för att skapa ett förtroende mellan beslutsfattare och deltagare. I SMS-projektets verktyg finns en trappa som beskriver medborgares inflytande på olika nivåer (smsprojektet.se). Denna kan vara bra för att själv ta reda på vilken nivå dialogen kan ligga men den kan också vara lämplig att visa deltagarna då den på ett pedagogiskt vis förklarar inflytandets nivåer.

I verktyget läggs stor vikt vid uppföljning och återkoppling vilket också är en viktig aspekt som påverkar medborgarnas förtroende för beslutsfattarna. Om deras åsikter togs tillvara och på vilket sätt de påverkade beslutet är viktiga faktorer som kan bygga eller radera förtroendet för beslutsfattare (smsprojektet.se).

Verktyget ger bra vägledning i dialogens alla faser, men som resultatet av dialogen med föräldrarna visar kan det trots detta vara svårt att göra rätt bedömning i början. Utifrån de inledande fem frågorna i verktyget skall behovet av dialog fastställas (smsprojektet.se). I efterhand kunde arbetsgruppen konstatera att det i dagsläget inte fanns ett behov av dialog från föräldrarnas sida, men av denna felbedömning kan lärdomar inför framtida dialoger dras. Det kan vara svårt att bedöma intresset för en dialog trots verktygets hjälp.

I SMS-projektets verktyg kunde jag sakna en vägledning kring hur man ska tänka när det kommer till vem man ska föra dialog med. Eftersom verktyget inte var helt färdigt när jag

testade det, stod denna fråga än så länge endast som rubrik men utan innehåll. I en senare version av verktyget finns det en vägledning kring hur man skall gå tillväga när deltagare till dialogen skall bestämmas (smsprojektet.se).

6.3 Dialogverktygets förhållande till social hållbarhet och medborgarinflytande

Huruvida ett verktyg för medborgardialog bidrar till social hållbarhet genom ett ökat medborgarinflytande beror i många fall på hur och på vilka grunder medborgardialoger genomförs. Hur man går från definitioner och diskussioner kring begrepp som social hållbarhet till verklig implementering är inte givet. Går det att sätta ett likhetstecken mellan medborgardialog och social hållbarhet? Kanske görs det i många fall per automatik, men att ta detta antagande för givet och inte granska eller problematisera innebörden i begreppet kan istället skapa utanförskap och missnöje. Social hållbarhet är en del i hållbarhetsbegreppet som även innefattar ekologisk och ekonomisk hållbarhet. Den sociala hållbarheten som Olsson (2012) talar om kan vara svårdefinierad och den behöver inte betyda samma sak i olika tidsperioder. Idag är trygghet och delaktighet i staden viktiga faktorer som skapar social hållbarhet. Medborgarinflytande är som tidigare nämnts en viktig pusselbit i den sociala hållbarheten. Hela hållbarhetsbegreppet har enligt Olsson (2012) två utgångspunkter där den ena handlar om systems förmåga att fungera. Om vi ser till staden och den sociala hållbarheten ska den tillsammans med ekologisk och ekonomisk hållbarhet bygga upp fungerande system. Den sociala faktorn handlar om att människor ska ha hyggliga inkomster och levnadsvillkor. Olsson (2012) definierar senare hyggliga levnadsvillkor utifrån begreppet välfärd. Fördelning, rättvisa och delaktighet är centrala faktorer och här kan en koppling till medborgardialogen göras. Medborgardialogen innebär en möjlighet för beslutsfattare och medborgare att mötas och skaffa sig kunskaper utifrån den andres perspektiv. En dialog ska vara till nytta för båda parter. Medborgardialogen är ett hjälpmedel som politiker eller tjänstemän kan använda sig av i frågor där mer kunskap behöver samlas in från allmänheten. Men det är också ett hjälpmedel som kan användas för att skapa insyn och transparens i beslutsprocessen. De inledande två frågorna i verktyget belyser att medborgardialogen kan användas utifrån dessa två perspektiv:

1. *Behöver vi mer kunskap om invånarnas värderingar, deras sakkunskap och prioriteringar kring denna plan för att bredda beslutsunderlaget?*
2. *Kan ett invånardeltagande ge invånarna större kunskap, förståelse och insyn om kommunens planläggningar i området och varför? (smsprojektet.se)*

För att en medborgardialog ska kunna genomföras behöver troligtvis båda dessa frågor besvaras med ett Ja. Eftersom en dialog kräver resurser från kommunens håll behöver tydliga vinster med dialogen finnas. Med vinster menar jag då sociala vinster som ett ökat beslutsunderlag som i sin tur leder till ett beslut som är väl förankrat hos medborgarna. I längden är det också sådana beslut som kan bygga upp den sociala hållbarheten i staden. I arbetsgruppen fördes löpande resonemang om förtroendet mellan medborgare och politiker/tjänstemän. Att detta förtroende var viktigt blev jag väl medveten om.

Som McKenzie (2004) tar upp i sin artikel är det svårt att mäta social hållbarhet, vilket han ser som en möjlig förklaring till varför de sociala aspekterna hamnat i skuggan av de ekonomiska och ekologiska aspekterna i samhällets hållbarhetsarbete. I sin artikel från 2004 vill han visa på en rad indikatorer som kan användas som hjälpmedel för att mäta social hållbarhet. Social hållbarhet innefattar många olika processer och fenomen i samhället och delaktighet är bara en av flera viktiga faktorer. Det är just delaktigheten bland medborgare och kommunikationen mellan beslutsfattare och medborgare som är den del av social

hållbarhet som kan analyseras i denna uppsats. Av de indikatorer på social hållbarhet som McKenzie (2004) tar upp är det speciellt denna indikator som kan ställas i relation till medborgardialogen:

- *Utbredningen av politiskt engagemang bland medborgare inte bara under politiska val men även under andra former av politisk aktivitet, speciellt på lokalnivå (McKenzie 2004).*

Vad McKenzie (2004) säger här är att utbredningen av politiskt engagemang bland medborgare bidrar till social hållbarhet. Få skulle nog säga emot honom, men hur man uppnår en ett större deltagande och hur de grupper i samhället som vanligtvis inte syns eller hörs ska få möjligheten att uttrycka sina åsikter är inte självklart. Att det inte finns mätbara faktorer när det gäller social hållbarhet kan vara en bidragande faktor till att de sociala aspekterna i samhället bortprioriterats, men en viktig orsak kan vara det faktum att det är svårt och kräver tid, kunskap och resurser att få rätsida på många av de sociala problem som vi handskas med idag.

Yiftachel och Hedgcock (1993) tar upp tre sociala komponenter som de anser vara de viktigaste byggstenarna när det gäller social hållbarhet i staden. Jämlikhet, gemenskap och urbanitet bör vara ledorden för en stads utveckling. Till skillnad från Olsson (2012) och McKenzie (2004) lägger de stort fokus på den fysiska planeringen och går igenom misstag planerare världen över begått genom historien och hur vi idag ska kunna lära ut av dem. Hur social isolering kan brytas och hur en känsla av tillhörighet och gemenskap ska kunna ersätta isoleringen är frågor som författarna diskuterar. Författarna utgår främst från hur planerare ska kunna lösa sociala problem genom ett ökat konsekvenstänkande i den fysiska planeringen. Medborgarinflytande tas upp, om än inte i så stor utsträckning. Författarna tar upp att de sociala aspekterna i planeringen marginaliseras på många håll. Idag, tjugo år efter att Yiftachel och Hedgcock (1993) skrev sin artikel, talar vi fortfarande om att social hållbarhet bör spela en större roll i planeringen och här är SMS-projektet är ett bra exempel på att social hållbarhet i samhällsplaneringen är på frammarsch.

Social hållbarhet skapas inte enbart av kommunen eller beslutsfattare i olika frågor. Det är viktigt att förstå att medborgardialogen är beslutsfattarens hjälpmedel i den processen som social hållbarhet är. Likaså är SMS-projektets verktyg för medborgardialog är skapat utifrån en politiker eller tjänstemans roll (smsprojektet.se). Arbetet mot social hållbarhet sker på många fler plattformar än just den kommunala. Men eftersom kommunen har ett stort ansvar för den sociala utvecklingen behöver också de kommunala verktygen analyseras och ifrågasättas. På vilket sätt kommunikationen sker mellan beslutsfattare och medborgare kan vara avgörande för förtroendet dem emellan. Teorin om *Collaborative planning* bygger på vikten av en bra kommunikation. Truth (sanning), rightness (riktighet), truthfulness (ärlighet) och comprehensibility (begriplighet) är ledorden i denna teori som kan vara av vikt för beslutsfattare att ta till sig. Teorin kan vara av intresse just för att den ger ett teoretiskt perspektiv på kommunikation. Dock blir den ibland svår att ta till sig och applicera på verkligheten (Allmendinger 2009).

Medborgardialogen är också bara ett av flera tillvägagångssätt för att öka den sociala hållbarheten och då främst delaktigheten och insynen. Men även med medborgardialogen finns problem. För att en medborgardialog skall kunna uppfylla sitt syfte och skapa större medborgarinflytande behöver det finnas en tillit mellan beslutsfattare och medborgare. Denna tillit är något som byggs upp över tid och som gynnas av att medborgares åsikter och tankar syns i beslutet. Förtroendet undermineras av dialoger och annan kontakt med medborgarna som bara är ”för syns skull”(Arnstein 1969).

Ett samhälles *problemlösningskapacitet* som Olsson (2012) tar upp kan vara ett indirekt mått på den sociala hållbarheten. Olika problem i samhället tas om hand på olika sätt i olika sfärer. Relationen inom och mellan sfärerna är en viktig faktor när det gäller problemlösningskapacitet. Man skulle kunna se på medborgardialogen som ett kommunikationsverktyg mellan olika sfärer som i slutändan syftar till att på bästa vis lösa problem. I det här fallet handlar det om den offentliga sfären och civilsamhället. Missbrukas dialogverktyget kommer relationen mellan sfärerna försämrats. Ansvaret ligger i den offentliga sfären, hos kommunen, att skapa detta förtroende. Den tredje och fjärde frågan i verktyget handlar om just detta, *påverkbarhet*. Är beslutsfattarna eller den aktuella planen inte påverkbara, eller tillräckligt påverkbara, bör genomförandet av en dialog ifrågasättas. Dialogen kan i värsta fall komma att göra större skada än nytta i form av misstro mot beslutsfattarna. Syftet med dialogen bör vara klart för både de som genomför dialogen och de som deltar. Det handlar också i det här fallet om förtroende (smsprojektet.se).

Arnsteins steg över medborgarinflytande, som då den publicerades 1969 hade syftet att provocera, finner vi även i SMS-projektets verktyg för medborgardialog. Modellen är anpassad utifrån dagens samhälle men utgår från samma grundtanke som Arnstein (1969) hade, nämligen att medborgares inflytande kan placeras på en skala från manipulation till maktöverlämnande. Arnsteins teorier är skrivna utifrån medborgarens synvinkel med ett provocerande språk som syftar att uppröra. Den steg som SMS-projektet använder sig av är skriven utifrån beslutsfattarens synvinkel med syftet att förklara vad varje steg innebär i en beslutsprocess. På vilken nivå dialogerna på Plåtslagaregats förskola skulle hamna diskuterades i arbetsgruppen men det blev ganska snart tydligt att de skulle ligga på nivån *konsultativ dialog*. Arnsteins teoretiska modell skiljer sig från den mera praktiskt tillämpbara modell som beskrivs i verktyget. Som tydligast blir det i stegens översta nivå för medborgarkontroll eller maktöverlämnande. I teorin behöver medborgarinflytandet ställas på sin spets där medborgarkontroll innebär att makten har förflyttats från de ursprungliga beslutsfattarna till medborgarna. I verkligheten blir aldrig maktöverlämnande ett totalt maktöverlämnande eftersom det är beslutsfattarna som bestämmer i vilka frågor medborgarna ska ha makten (Arnstein 1969).

I och med den representativa demokrati och den samhällsstyrning vi har i Sverige idag kommer medborgarinflytande ske utifrån de grundregler som samhället satt upp. Karlsson (2011) problematiserar medborgardialogen utifrån ett demokratiperspektiv där han ställer sig frågan om medborgardialogen hota den representativa demokratin. Han diskuterar huruvida det finns ett samband mellan att medborgardialogen fått en allt mer framträdande roll i svenska kommuner och att valdeltagandet i Sverige sjunker. Ett möjligt problem finns i att medborgardialogen endast riktar sig till en mindre grupp människor till skillnad från de allmänna valen som innebär att alla får chansen att påverka. En medborgardialog sker i många fall med en mindre grupp och SMS-projektets verktyg är också utformat för den typ av möten det bli med mindre grupper. Att medborgardialogen och annan typ av politiskt deltagande kan skada demokratin ställer jag mig tveksam till. Inom arbetsgruppen var man positivt inställd till medborgardialogen som inflytandeform. Ett lågt valdeltagande kanske hör ihop med att den nu finns andra arenor för deltagande i samhället, men som Karlsson (2011) påpekar är det viktigt att vara medveten om att dialogformen för deltagande inte inkluderar den stora massan. Å andra sidan kan det vara just det som gör dialoger användbara, de som berörs är också de som får vara med och påverka. Skall den stora massan delta är kanske inte dialogen rätt form för deltagande. Dock kvarstår frågan: *Vem ska vara med?* (Karlsson 2011)

Ett argument som talar för medborgardialog och som Karlsson (2011) påpekar är att dialogformen ger möjlighet att uppmärksamma mindre grupper i samhället som inte deltar i

andra politiska sammanhang och i ett nytt forum lyfta deras åsikter. Å andra sidan kan denna öppenhet medföra att det redan är de som är politiskt engagerade som tar chansen att delta i medborgardialoger och att det då i större utsträckning stängs ute grupper i samhället som inte tar plats på den politiska arenan. Ansvar för att bjuda in de människor som vanligtvis inte deltar i politiska sammanhang ligger hos de som håller i dialogen. I många fall kommer det inte gå att hålla dialog med alla berörda, vilket inte heller var möjligt i fallet med Plåtslagaregatas förskola. Genom diskussioner i arbetsgruppen togs ändå beslutet att föra dialog med de närmast berörda. Huruvida det är socialt hållbart att inte låta alla få samma möjligheter att komma till tals kan man ha olika åsikter om. Men att prioritera och dra gränser behöver inte stå i motsättning till social hållbarhet då det är en nödvändighet att välja ut målgrupp för dialogen. Som Karlsson (2011) diskuterar lämpar sig inte dialogen som inflytandeform när det gäller att samla den stora massans åsikter. Omröstningar och val är exempel på inflytandeformer som vid sådana tillfällen lämpar sig bättre. Dialogformen passar bättre när man är ute efter en viss målgrupps åsikter, men det krävs att man som dialogledare kan motivera val av målgrupp.

Att dialogverktyget tar upp svåra situationer och manar till eftertanke gällande en rad olika frågor vilket gör att det bidrar till social hållbarhet. Det bidrar till ökat medborgarinflytande så länge man som beslutsfattare är medveten om på vilken nivå inflytandet sker och vilka grupper det är som deltar.

7. SLUTSATSER OCH EGNA REFLEKTIONER

7.1 Slutsatser

Uppsatsens syfte var att beskriva och analysera huruvida medborgardialog bidrar till ökat medborgarinflytande med fokus på förberedelsefasen.

Empiriskt undersöks detta i form av en fallstudie där ett verktyg för medborgardialog som tagits fram inom SMS-projektet studeras. Detta verktyg syftar till att öka den sociala hållbarheten.

Med hjälp av begreppen social hållbarhet och medborgarinflytande satte jag in dialogverktyget i ett större sammanhang där det kunde granskas gentemot tidigare kända teorier. Med utgångspunkt i frågeställningarna analyserades verktyget.

- *Vad innebär dialogverktyget som arbetats fram inom SMS-projektet?*

Social hållbarhet är ett stort begrepp som innefattar många aspekter. Fokus för denna uppsats har legat på aspekten inflytande genom att belysa hur man jobbar med dialogprocessen i förberedelsefasen. Dialogverktyget lyfter de sociala aspekterna genom att öka inflytande i beslutsprocessen från den grupp som deltar i dialogen. Medborgardialogen innebär en möjlighet för beslutsfattare och medborgare att mötas och skaffa sig kunskaper utifrån den andres perspektiv. För de som förbereder dialogen är det viktigt att tänka över vilka grupper det är som kommer till tals i olika frågor och varför dialogen skall hållas med just dem.

Verktyget tar också upp tips på hur man kan hantera svåra situationer under dialogens gång. Dialogverktyget manar till eftertanke gällande flera olika frågor kring delaktighet vilket innebär att det bidrar till social hållbarhet.

Medborgarinflytande kan ske genom medborgardialog. Det är viktigt att påpeka att inflytande kan ske på andra sätt än genom medborgardialog. En medborgardialog innebär inte per automatik ökat medborgarinflytande. Medborgardialogen är ett verktyg beslutsfattare har för att få tillgång till medborgarnas åsikter och kunskaper om en viss fråga och för att ge medborgarna insikt om hur beslutsprocessen går till. Dialogverktyget ökar medborgarinflytandet för den grupp som deltar i dialogen. Det är viktigt att det finns en medvetenhet om vilka grupper det är som deltar och på vilken nivå inflytandet sker.

- *Vilka för- respektive nackdelar finns med dialogverktyget?*

Dialogverktygets stora fördel är att det strukturerar upp de frågor och funderingar som dyker upp i samband med förberedelserna för en dialog. Följer man den ordning och de checklistor som verktyget erbjuder har man en god grund att stå på inför dialogen. Trots verktygets hjälp kan det vara svårt att bedöma intresset för dialogen bland medborgarna. Man bör som beslutsfattare tänka över en extra gång vad som är påverkningbart och inte och om det finns tillräckligt många påverkningbara frågor för att dialogen skall vara till nytta. Då jag använde mig av en tidig version av dialogverktyget kunde jag sakna vägledning kring hur man skall tänka när det gäller att välja målgrupp för dialogen. I den färdiga versionen av verktyget fanns en sådan vägledning.

7.2 Egna reflektioner

Denna uppsats har varit ett samarbete med Lundby stadsdelsförvaltning där jag har varit delaktig i SMS-projektets arbete med att testa deras dialogverktyg. Jag är glad över möjligheten jag fick att skiva min uppsats i samarbete med SMS-projektet som gjorde att jag kunde förankra min uppsats i ett pågående projekt. Samarbetet har fungerat bra och både jag och Lundby stadsdelsförvaltning har dragit nytta av samarbetet. Självklart hade vi båda gärna sett att dialogen med föräldrarna hade blivit av med vi förstår nu i efterhand att intresset var lägre än vi trodde. Trots allt tycker jag man kan analysera verktyget i förhållande till begreppen social hållbarhet och medborgarinflytande. Ur analysynpunkt var det inte enbart en nackdel att föräldradiologen inte blev av. Uppsatsen behandlar främst förberedelsefasen av dialogarbetet och hade föräldradiologen blivit av hade hela dialogprocessen givits större utrymme behandlas, från förberedelse och genomförande till uppföljning.

Att arbeta med och analysera begrepp som social hållbarhet och medborgarinflytande är svårt. Dessa båda begrepp är mångfacetterade och de är båda mål och process samtidigt. Arbetet med att nå social hållbarhet handlar inte enbart om demokrati och inflytande. När man då ställer medborgardialogen i relation till detta begrepp krävs det en djupare analys av både medborgardialogen och den sociala hållbarheten. Likväl är begreppet medborgarinflytande komplicerat i den bemärkelsen att det inte är lika med medborgardialog. Medborgardialogen kan bidra till medborgarinflytande om den genomförs på rätt sätt. Det kan vara lätt att gå vilse i diskussioner om dessa båda begrepp eftersom det inte finns en entydig definition. Jag tycker ändå det är viktigt att undersöka begreppen och ta risken att gå vilse då det ur samhälls synpunkt är viktigt att lyfta frågor om social hållbarhet och medborgarinflytande.

7.3 Framtida undersökningsområden

Det kan vara av värde att i framtiden gå djupare in i begreppet social hållbarhet och på vilket sätt olika aktörer i samhället arbetar med denna. Eftersom den sociala hållbarheten uppmärksammas allt mer i samhällsplaneringen vore det intressant undersöka vilka frågor det är som prioriteras i staden. Hur ser förhållandet ut mellan ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet ut i praktiken?

Medborgardialogen är bara ett av många tillvägagångssätt för att öka medborgarinflytandet. Det skulle vara intressant att se undersökningar av andra typer av projekt som syftar till att öka medborgarinflytandet. En analys över vilka grupper i samhället det är som deltar och påverka förändringar i staden och vilka det är som på olika sätt stängs ute vore ytterligare en intressant vinkel på medborgarinflytande.

KÄLLFÖRTECKNING

Skriftliga referenser

Olsson. S (2012). *Social hållbarhet i ett planeringsperspektiv*

McKenzie. S (2004) *Social sustainability: Towards some definition* Hawke Research Institute
University of South Australia Magill, South Australia

Jacobs. M (1999) *Sustainable development: a contested concept*, in A Dobson, ed,
Fairness and futurity: essays on environmental sustainability and social justice,
Oxford University Press

World Commission on Environment and Development, Brundtland, G. H., & United Nations
Environment Programme. (1987). *Our common future*
Nairobi: United Nations Environment Programme.

Gren. M & Hallin. P-O (2003) *Kulturgeografi - en ämnesteoretisk introduktion*
Liber

Lindholm. T (2010) *Medborgardialog – En handbok i medborgardialog*
Haninge kommun

Karlsson. M (2011) *Kan medborgardialoger stärka den representativa demokratin?*
Perspektiv på offentlig verksamhet i utveckling - Tolv kapitel om demokrati, styrning
och effektivitet
Örebro Universitet

Yiftachel. O & Hedgcock. D (1993) *Urban social sustainability - The planning of an
Australian city*
Curtin University

Aleshire. R (1970) *Planning and Citizen Participation: Costs, Benefits and Approaches*
Urban Affairs Review 1970 5: 369

Arnstein. SR (1969). *A Ladder Of Citizen Participation*, *Journal of the American Institute of
Planners*, 35:4, 216-224

Allmendinger. P (2009). *Planning Theory*. Palgrave MacMillan. Storbritannien.

Nyström. J & Tonell. L (2012). *Planeringens grunder - En översikt*.
Studentlitteratur

Thurén. T (2007) *Vetenskapsteori för nybörjare*
Liber AB

Merriam. S. B (1994) *Fallstudien som forskningsmetod*
Studentlitteratur

Flowerdew. R Martin D. (2005) *Methods in human geography*
Andra upplagan
Pearson Education

Johansson. C (2012) Ramprogrammet för förskole-/skolbyggnader
Göteborgs stad

Esaiasson. P et al (2012) *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*
Norstedts juridik

Muntliga källor

Februari – Maj 2013

Personliga möten samt mail- och telefonkonversationer inom arbetsgruppen.
Arbetsgruppen: Planeringsledare område förskola, Utvecklingsledare stadsutveckling,
Förskolechef, Tillförordnad förskolechef samt Uppsatsförfattaren.

Internetkällor

SMS-projektet <http://www.smsprojektet.se> (Hämtad 2013-04-30)

SMS-projektet, dialogverktyget <http://smsprojektet.se/verktyg/medborgardialog-2/utokat-invanardeltagande-i-planprocessen-2/forberedelse-av-dialog/> (Hämtad 2013-11-28)

Sveriges riksdag <http://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Ordbok/representativ-demokrati/> (Hämtad 2013-06-24)

Plan- och bygglagen http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Plan--och-bygglag-2010900_sfs-2010-900/
(Hämtad 2013-07-07)

Boverket (2012) Detaljplaneprocessen <http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Detailjplanering/Detailjplaneprocessen/> (Hämtad 2013-07-07)

Göteborgs stad, kommunens organisation <http://goteborg.se/wps/portal/invanare/kommun-opolitik/kommunens-organisation>
(Hämtad 2013-11-01)

Göteborgs stad, stadsdelsförvaltningar
<http://goteborg.se/wps/portal/enheter/stadsdelsforvaltning/lundby-stadsdelsforvaltning>
(Hämtad 2013-11-01)

Göteborgs stad, lokalförvaltningen
<http://goteborg.se/wps/portal/enheter/fackforvaltning/lokalforvaltningen> (Hämtad 2013-11-06)

Göteborgs stad, S2020
<http://goteborg.se/wps/portal/enheter/ovrigaenheter/s2020> (Hämtad 2013-11-19)

Figurer och tabell

Figur 1. Göteborgs stadsdelar http://goteborg.se/wps/portal/invanare/kommun-opolitik/kommunfakta/stadsdelsnamnder!/ut/p/b1/04_Sj9Q1MjG3NLYwNTTRj9CPykyssy0xPLMnMz0

vMAfGjzOIDDLOCLZwMHQ383S3dDDxDvAPc_Lx9_M3DDIAKIoEKDHAARwNC-v088nNT9XOjciwAthUq3w!/dl4/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/ (Hämtad 2013-11-01)

Figur 2. *Plåtslagaregatans förskola* <http://kartor.eniro.se/> (Hämtad 2013-11-08)

Figur 3. *Urban policy planning*. Yiftachel & Hedgcock (1993) *Urban social sustainability - The planning of an Australian city*
Curtin University

Figur 4. *Den rationella planeringsmodellen*. Nyström. J (1999). *Planeringens grunder - En översikt*. Studentlitteratur, Lund

Figur 5. *Modifierad planeringsmodell*. Nyström. J (1999). *Planeringens grunder - En översikt*. Studentlitteratur, Lund

Figur 6. *Planprocessen*. Göteborgs stad (2013) http://goteborg.se/wps/portal/invanare/bygga-obo/kommunens-planarbete/planprocessen!/ut/p/b1/04_SjzQ0MDUwNDUzMjfSj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfGjzOIDL0CLZwMHQ383S3dDDxDvAPc_Lx9_A28zYEKIoEKDHAARwNC-v088nNT9XOjciwAsXmM8g!/dl4/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/ (Hämtad 2013-10-12)

Figur 7. *Arnsteins steg över medborgarinflytande*. Arnstein. SR (1969). *A Ladder Of Citizen Participation*, Journal of the American Institute of Planners, 35:4, 216-224

Figur 8. *SMS-projektets steg över medborgarinflytande*. SMS-projektet <http://www.smsprojektet.se> (Hämtad 2013-04-30)

Figur 9. *Dialogprocessen* (Egen illustration av Malin Kjellin)

Tabell 1. Formella möten med arbetsgruppen (Egna anteckningar av Malin Kjellin)

BILAGOR

Bilaga 1. Sammanställning dialog

Göteborgs Stad
Lundby

Dialog Plåtslagaregatan

Datum: måndagen den 6 maj

Tid: 16.00-18.00

Plats: Plåtslagaregatan 19

Antal deltagare: 7 personer, 6 kvinnor, 1 man

Målgrupp: Pedagoger vid Plåtslagaregatans förskola

Dialogledare: Malin Kjellin, Student Göteborgs Universitet

Tommy Eliasson, Planeringsledare område förskola

Joel Blomgren, Utvecklingsledare stadsutveckling

Annika Tegstad, Tillförordnad förskolechef

Den 6/5 2013 genomfördes en konsultativ dialog med personalen på Plåtslagaregatans förskola. En ny förskola planeras ersätta den gamla, men i dagsläget finns ingen tidsplan för när detta kan komma att bli aktuellt. Dialogen genomförs i ett tidigt skede. Syftet med dialogen var därför att samla personalens tankar och åsikter om utformningen av förskolans utomhus och inomhusmiljöer. Deras åsikter skall sedan bearbetas i förskolans ritningsgrupp. Mötet inleds med en presentation av oss som håller i mötet. Vidare ges kort information om var vi befinner oss i dagsläget och vad dialogen syftar till. Här förklaras också de möjligheter och begränsningar som finns gällande förskolans utformning. Det som går att påverka är förskolans funktioner och miljöer, invändigt och på gården. Frågor som inte ägs av stadsdelen, som byggnadens och gårdens placering är begränsande faktorer. Göteborgs stads ramprogram för förskolor presenteras i korthet. Även inflytandetrappan presenteras, vilken förklarar olika nivåer av inflytande för medborgarna och hur förhållandet mellan medborgare och beslutsfattare kan se ut vid en dialog.

Personalgruppen delar sedan upp sig i två grupper där den ena gruppen först diskuterar inomhusmiljön och den andra utomhusmiljön. Sedan byter man och diskuterar den andra ”miljön”. Diskussionerna pågår cirka 15 minuter.

De frågor diskussionerna utgick ifrån var:

- Vad fungerar bra idag?
- Vad fungerar dåligt?
- Vilka förändringar skulle ni vilja se?
- Vilka funktioner och behov anser ni skall stå i centrum?

Nedan följer en sammanställning över vad som kom upp under diskussionerna:

Vad fungerar bra?

Inomhus

- Bra placering av huset med gård in mot berget. Det skapar lugn och trygghet.
- Vinkfönster
- Det är ljust med mycket fönster
- Det finns många smårum
-

Utomhus

- Kuperat
- Stor lekstuga
- Solskydd
- Överskådlig och lugn gård
- Lätt att nå närmiljön

Vad fungerar dåligt?

Inomhus

- Skötrummen. Det finns ingen ordentlig insyn till rummen där barnen befinner sig
- Hallarna. Smal korridor med felplacerade toaletter. Inte tillräckligt med utrymme. Golvbrunn och möjlighet till att spola av smutsiga barn saknas i hall, eller eventuellt utanför.
- Köken ligger ej i anslutning till matsalen
- För få bänkar m.m. i barnnivå

Utomhus

- Ingen kreativ miljö
- Inga fasta tak
- Slitet
- Dåliga grindar
- För höga staket på vissa ställen

Vilka förändringar skulle ni vilja se?

Inomhus

- Pedagogiskt kök
- Kylskåp i matsalen
- Riktigt kök med kokerska
- Musikrum och dramarum
- Hallar med klädställningar i anslutning till varandra. Generöst med utrymme.
- Ateljéer med låga höjder på diskbänkar. Olika typer av ateljéer med golvbrunn. Gärna med utgång mot gården och till en utomhusateljé
- Snickarum
- Större rum, men med möjligheter att dela av och förändra. Viktigt med flexibla vägglösningar.
- Små rum är viktigt
- Stort rum för samling med tavla, projektor, musikanläggning m.m.
- Piazza
- Ett glastorn mot havet
- Liten scen för dockteater
- Välkomnande entréer med möjlighet till dokumentation
- Groventréer
- Personalrum som ligger skilda från verksamheten med ett separat vilorum.
- Förråd
- Stora fönster ner till golvet

Utomhus

- Utomhusprofil för förskolan
- Mer kreativ utemiljö. Bort med gungor och rutschkanor, hellre klätterställningar, balansbanor och vattenbanor
- Utökad gård där slutningen upp mot berget utnyttjas
- En naturlig, kuperad gård med träd och växtlighet
- Olika temaområden, olika rum på gården med representanter för de olika elementen
- Kompost och odlingskulle
- Sommarkök
- Platser med tak, för utomhusklassrum, ateljé och för sovstund ute.
- Materialvagn
- Pilkoja
- Utnyttja vinden med exempelvis flaggstång eller vindsnurra
- Generöst med markiser
- Grillplats
- Bra matplats med tak i form av markis och i anslutning till köket
- Dörrar från kök
- Slingrande cykelväg på innergård
- Förråd
- Scen med sittplatser i etage, likt en amfiteater
- Huset öppet utåt med altan och flera altandörrar
- Lekstugor
- Olika material på mark
- Växthus

Vilka funktioner och behov anser ni skall stå i centrum?

Inomhus

- Kreativitet
- Bra hallar
- Enkla övergångar in och ut
- Överskådligt, bygga rum mer i klungor, inte på rad
- Fönster och dörrar som avskiljare
- Bra förutsättningar för personal. Personalentréer, vilorum m.m.

Utomhus

- Möjligheter för att vara ute större delen av dagen
- Liknande funktioner ute som inne